novoměstský kurýr

10/2017

ČLÁNKY - INFORMACE - AKTUALITY - NÁZORY- FOTOGRAFIE

Pohled na Nový Hrádek od jihu. V pozadí rozhledna nad obcí Sendraž.. Foto: J.B.

w w w . n o v o m e s t s k y k u r y r . i n f o

OBSAH:

MAPA REGIONU
OBCE S VAZBOU NA NOVÉ MĚSTO NAD METUJÍ
NOVÝ HRÁDEK - CO O SOBĚ NAPSALI V ROCE 1939
NOVÝ HRÁDEK Z INTERNETU
NĚKOLIK MÝCH POSTŘEHŮ
FOTO Z OBCE NOVÝ HRÁDEK a připojených obcí
POHLEDY Z MĚSTA
OD KLADSKÉHO POMEZÍ
INSPIROMAT
ŽERTOVNÉ OBRÁZKY
FOTO NA ZADNÍM LISTU

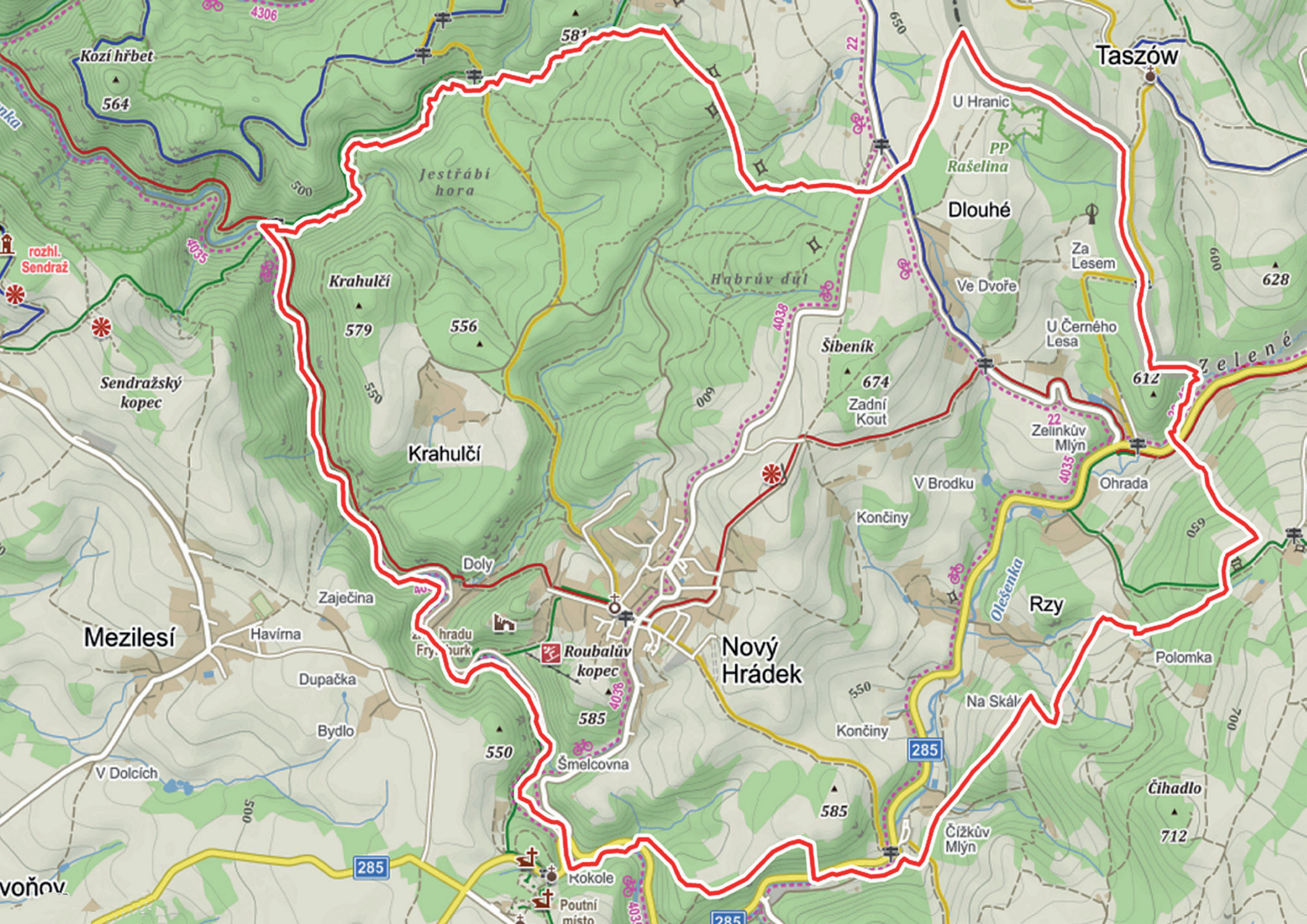

Kozí hřbet
564
4306
581
Taszów
U Hranic
PP Rašelina
Dlouhé
Jestřábí hora
500
rozhl. Sendraž
4035
Krahulčí
579
556
Habrův důl
Za Lesem
Ve Dvoře
628
U Černého Lesa
Šibeník
674
Zadní Kout
612
Zelené
Sendražský kopec
550
600
Krahulčí
Zelinkův Mlýn
Ohrada
V Brodku
Končiny
Doly
Zaječina
Olešenka
Rzy
Mezilesí
Havírna
Roubalův kopec
Nový Hrádek
Polomka
Dupačka
585
Na Skál
Bydlo
550
Končiny
285
V Dolcích
Šmelcovna
585
Čihadlo
712
Čížkův Mlýn
285
Rokole
Poutní místo

Obce bývalého okresu Nové Město nad Metují

(Obce seznam stav 1939, přidružení současnost).

Obec	Zahrnuje obce a místa	Novkuryr
Bačetín	Bačetín	05/2015
	Sudín	05/2015
Bílý Újezd	Bílý Újezd	09/2016
	Hroška	09/2016
	Masty	09/2016
	Roudné	09/2016
Bohdašín	Bohdašín	02/2015
	Bydlo	02/2015
	Rokol	02/2015
	Vanovka	02/2015
Bohuslavice	Bohuslavice	06/2014
Bolehošť	Bolehošť	08/2016
	Bolehošťská Lhota	08/2016
	Lipiny	08/2016
Byzhradec	Byzhradec	10/2016
Bystré	Bystré	04/2015
Černčice	Černčice	04/2014
České Meziříčí	České Meziříčí	02/2016
	Skršice	02/2016
	Tošov	02/2016
Deštné v Orlických horách	Deštné v Orl. horách	09/2017
	Jedlová v Orl. horách	09/2017
	Plasnice	09/2017
Dobré	Dobré	06/2017
	Hlinné	06/2017
	Kamenice	06/2017
	Rovné	06/2017
Dobruška	Dobruška	
	Běstviny	11/2015
	Domašín	
	Chábory	05/2017
	Křovice	12/2015
	Mělčany	
	Pulice	
	Spáleniště	
Dobřany	Dobřany	07/2015
Chlístov	Chlístov	10/2015
Janov	Janov	03/2015
Jestřebí	Jestřebí	09/2013
Jílovice	Jílovice	05/2016
Kounov	Kounov	07/2017
	Hluky	07/2017
	Nedvězí	07/2017
	Rozkoš	07/2017
	Šediviny	07/2017
Králova Lhota	Králova Lhota	04/2016
Křivice	Křivice	
Ledce	Ledce	07/2016
	Klášter nad Dědinou	07/2016
	Újezdec	07/2016
Libchyně	Libchyně	01/2014
Mezilesí	Mezilesí	02/2014
Mokré	Mokré	02/2017
Nahořany	Nahořany	07/2014
	Dolsko	07/2014
	Městec	07/2014
	Lhota - Doubravice	07/2014
Nové Město nad Metují	Nové Město nad Metují	12/2013, 14
	Krčín	
	Spy	11/2014
	Vrchoviny	10/2014
Nový Hrádek	Nový Hrádek	10/2017
	Dlouhé-Rzy	10/2017
	Doly	10/2017
	Krahulčí	10/2017
Očelice	Očelice	03/2017
	Městec nad Dědinou	03/2017
Ohnišov	Ohnišov	01/2015
	Zákraví	01/2015
Olešnice v Orl. horách	Olešnice v Orl. horách	08/2015
Opočno	Opočno	
	Čánka	01/2017
	Dobříkovec	01/2017
Osečnice	Osečnice	
Podbřezí (Skalka)	Podbřezí (Skalka)	05/2017
	Lhota Netřeba	05/2017
	Netřeba	05/2017
	Přímy	05/2017
	Studánka	05/2017
	Škutina	05/2017
Pohoří	Pohoří	01/2016
Provodov-Šonov	Provodov-Šonov	09/2014
	Domkov	09/2014
	Václavice	09/2014
	Šeřeč	09/2014
Přepychy	Přepychy	04/2017
Přibyslav	Přibyslav	11/2013
Rohenice	Rohenice	03/2016
Sedloňov	Sedloňov	08/2017
	Polom	08/2017
	Ošerov	08/2017
Semechnice	Semechnice	12/2016
	Podchlumí	12/2016
Sendraž	Sendraž	10/2013
Slavětín nad Metují	Slavětín nad Metují	08/2014
Slavoňov	Slavoňov	03/2014
	Blažkov	03/2014
Sněžné	Sněžné	06/2015
Trnov	Trnov	11/2016
	Houdkovice	11/2016
	Malá Záhornice	11/2016
	Záhornice	11/2016
	Zádolí	11/2016
Val	Val	09/2015
	Provoz	09/2015
Vršovka	Vršovka	05/2014
Vysoký Újezd	Vysoký Újezd	06/2016

NOVÉ MĚSTO NAD METUJÍ
obec, která byla okresním městem

Nové Město nad Metují bylo okresním městem. V čísle 2/2015 tohoto provedení „Novoměstského kurýra“ jsem uveřejnil mapu okresu Nové Město nad Metují z roku 1938. Které obce novoměstský okres tehdy zahrnoval, vyplývá z této mapy.

Seznam, který je uveden v předchozí tabulce je aktuální seznam obcí dle výše uvedené mapy novoměstského okresu.

Přidružené obce k těm větším odpovídají současnému stavu (t.j. cca rok 2017).

Tabulka je průběžně upravována a doplňována.

V jednotlivých číslech měsíčníku „Novoměstský kurýr“ se budu věnovat obcím, které jsou v tabulce na straně 3.

V tabulce najdete, ve kterém čísle měsíčníku „Novoměstský kurýr“ se o příslušné obci píše.

V knize „Nové Město nad Metují a jeho kraj“ o sobě obce novoměstského okresu napsaly krátkou nebo i delší informaci.

Ovšem je třeba připomenout, že v roce 1939, kdy kniha vznikala, už existovaly Sudety, tj. území, které bylo od Československa v roce 1938 dohodou velmocí v Mnichově odříznuto. A tak některé původní obce novoměstského okresu do knihy „Nové Město nad Metují a jeho kraj“, která vyšla na začátku roku 1940, nemohly nic napsat. Samozřejmě tyto obce jsem podle výše zmíněné mapy do okresu Nové Město nad Metují zahrnul.

Obce budu volit namátkově dle mé nálady, kam se mi bude chtít právě jet. Pokračuji obcí NOVÝ HRÁDEK.

Jindřich Buchal.

NOVÝ HRÁDEK
Co o sobě napsali v roce 1939 v knize „Nové Město nad Metují a jeho kraj“:

Tiché to horské městečko, téměř na samé říšské hranici ve výši 565 m nad mořem položené, s okolím přírodními krásami oplývajícím. Čítá tou dobou 298 čísel a na 1400 obyvatel. Lid je ponejvíce chudý. Obživu mu skýtá ruční tkalcovství spolu s výtěžkem málo úrodných políček a několik průmyslových závodů (mechanických tkalcoven) v nedávné době zde zřízených.

Dějiny pohorského tohoto městečka jsou ovšem chudé. Hrádek náležel od dávných dob k panství frymburskému, jež jméno má od hradu Frymburku. Frymburk, z něhož nyní jen rozvaliny se vypínají, stojí na kopci 500 m vysokém, jehož úpatí obtéká říčka Olešenka se tří stran. Hrad nebýval veliký, ale pevný. Stával již ve 14. století a prvním pánem hradu a panství, o němž se s určitostí mluví, byl kolem roku 1354 Matouš z Frymburka.

O Hrádku jako městečku děje se zmínka již v roce 1520, kdy tehdejší držitel panství frymburského, Anděl z Ronovce, prodal panství frymburské Zdeňku Trčkovi z Lípy i na Lipnici, kterémuž rodu náleželo až do r. 1636, kdy císař Ferdinand II. zkonfiskoval statky Trčkovy a přenechal je Rudolfu Jeronýmovi Colloredo z Wallsee.

Po zkáze rodu trčkovského ve století 17. cizí rod hrabat, později knížat, stal se pánem Nového Hrádku. V roce 1626 za povstání selského sedláci slezli hrad Frymburk a vyloupili jej. O tři léta později, roku 1629, zpustošili Frymburk opětně. V roce 1638 byl Frymburk švédským vůdcem Bannerem vypálen a zničen. (Koule švédská dodnes u lesní správy se ukazuje). Později některé části hradu byly přikrývány, ale vrchnost, bydlící na výstavnějším Opočně, litovala nákladu, a tak odevzdáno vše zhoubě času a zlobě lidské, aby tak dílo zkázy bylo dokonáno.

Již roku 1537 dobývala se pod Hrádkem ruda železná a stávaly tu hamry, později však zanikly. Dne 16. máje roku 1646 za Rudolfa Colloredo z Wallsee vyzdvižena pec na šmelcování železa pod hradem Frymburkem - v nynějších Dolích a Šmalcovně. Oboje bylo na starém místě obnoveno, ale později zase zaniklo.

Zhoubné veliké války neminuly hrůzami svými ani toto zákoutí. Jak již výše uvedeno, za třiceti1eté války Švédové až sem pronikli, za prvních válek slezských tu Chorvati delší dobu „leželi“ proti Prusům a za války sedmileté střídali se tu císařští i Prusové.

Ve století 19. stíhán byl Hrádek častými velikými požáry. Tak dne 9. května roku 1843 o půl 9. hod. večerní vypukl oheň v čísle pop. 57 Josefa Drašnara a s úžasnou rychlostí se při panujícím prudkém větru šířil. Ze slaměné střechy hořícího stavení přeletěl hořící došek přes celé náměstí, které zakrátko bylo v jediném plameni. Vyhořelo 45 stavení a naposledy chytila stará zvonice. Zvony s děsným rachotem padaly dolů a rozlily se. Vypravuje se, že prý v kašně, tehdy dřevěné, která byla na náměstí, se voda vařila. Škoda požárem způsobená činila 65.000 zlatých, na tehdejší dobu peníz ohromný. Přičiněním olešnických a dobrušských hasičů zachráněn kostel a tím i veliká část Hrádku.

Roku 1847 následkem neúrody panovala zde hrozná bída. Lid, spotřebovav brambory, otrubami se živil a ani těch nebylo. Teprve v příštím revolučním roce 1848 se bídě ulevilo. Byla zrušena robota a zřizováním národních gard znamenitý výdělek nastal tkalcům zhotovováním plachtoviny čili plátěného atlasu, který poskytoval národním gardám a dobrovolným vojskům lehký a laciný oděv.

Roku 1880 dne 6. září o půl jedenácté hodině v noci vznikl v čísle pop. 69 požár, jenž rychle se šířil po celé podfarské, dnes Hradní ulici. Vyhořelo 26 čísel, mezi nimi škola a fara, oboje úplně dřevěné.

Dne 2. června 1883 vypukl další požár a zničil 13 stavení. Jiné menší se ani neuvádějí. Od roku 1843 byly zde celkem 22 požáry.

Tyto časté požáry přiměly teprve obyvatelstvo ke zřízení Sboru dobrovolných hasičů, který přičiněním řídícího učitele Františka Ježka r. 1881 byl zde založen.

Náboženská nesnášenlivost, která tolik neštěstí národu našemu způsobila, našla místa i v Novém Hrádku.

Dne 24. března r. 1851 zemřel na Hrádku evangelík František Dusil. Katolíci zdejší žádali, aby Dusil nebyl pohřben na místním katolickém hřbitově. Když žádosti nevyhověno, chtěli pohřbení násilně překaziti. Teprve zakročením četnictva, do Hrádku narychlo povolaného, a za přítomnosti podkrajského Jana Lhoty mohl Dusil býti pohřben. Z té příčiny a pro zločin pozdvižení obžalován kaplan Josef Klein (který později věnoval Hrádku nadaci ve výši 12.000 zlatých na chudobinec) a s ním 40 místních sousedů. Páter Klein vzat do vyšetřovací vazby z obavy, že by, maje veliký vliv na lid, účel přelíčení pokaziti mohl, ostatní obžalovaní ponecháni na svobodě. Při přelíčení odsouzen P. Klein krajským soudem, tehdy v Jičíně, do vězení na 3 měsíce, ostatní do vězení v trvání 3 dnů až 3 měsíců. P. Klein dán pak na odpočinek.

Ještě v druhé polovici století 19. byl Hrádek skoro úplně od světa odloučen. Jediná cesta, která sem z Nového Města a Dobrušky vedla, byla dosavad zachovaná cesta od „Panského mlýna“ (nynější továrny p. Suchánka), a dnes zdá se nám nemožné do tak příkrého kopce náklady dopravovati, když i dobrému turistovi tak velké stoupání obtíže působí. A přece jiné cesty sem nebylo.

Zřízením poštovního úřadu roku 1870 a roku 1892 dokončením stavby okresní silnice dobrušsko-novohrádecké dostalo se Hrádku teprve spojení se světem a od těch dob je zřejmý také jeho pokrok.

Roku 1871 přičiněním tehdejšího faráře Václava Kilingra vešla v činnost Občanská záložna s obrn. ručením, která je dnes největším ústavem toho druhu ve zdejších horách. Roku 1889 zřízena zde četnická stanice a od roku 1892 ustanoven Hrádek sídlem obvodního lékaře. Telegraf postaven v roce 1904 nejprve směrem k Olešnici (Gieshiibel) a za 2 roky potom i k N. Městu n. Met. Telefon dán do provozu v říjnu r. 1912. Autobusové spojení z Nového Města n. Met. zavedeno v listopadu r. 1921. V roce 1909 od dubna do října stavěn byl nákladem obce a za přispění země a státu gravitační vodovod, který v roce 1912 ještě rozšířen. Celkový náklad tehdy činil 58.000 K. V roce 1937 doplnila obec tento vodovod ještě výtlačným řádem, byly zachyceny nové prameny, postavena čerpací stanice, což vyžádalo si nákladu více než 200.000 K a dnes má Nový Hrádek vodovod, jakého nemají velká města v okolí.

V roce 1924 provedena nákladem obce stavba sekundární elektrovodní sítě a v listopadu 1924 Nový Hrádek po prvé elektricky osvětlen. Postavením záložnského domu v r. 1927, později obecního nájemního domu, výdlažbou hlavních průjezdních ulic a zřízením částečné kanalisace vyznačuje se slibný rozkvět posledních let.

Pokud se školství týče, podle farní a školní kroniky jest škola v Novém Hrádku od nepamětných dob. První škola, o které se s určitostí ví a která až do roku 1769 stála, byla vystavěna od obce a stála proti kostelním dveřím v rohu nynější farské zahrady. K této škole byly přiškoleny obce a osady: Nový Hrádek, Krahulci, Sněžné, Borová, Bydlo, Dlouhé, Rzy a Tis. Roku 1785 odpadla osada Sněžné výstavbou školy vlastní a roku 1821 Borová. Obecná škola nynější po-

stavena po požáru staré dřevěné školy v roce 1887 a dne 14. XI. v ní započalo vyučování.

Již dlouhou řadu let před světovou válkou usilováno bylo o zřízení měšťanské školy na Novém Hrádku, ale cíle bylo dosaženo teprve dne 18. září 1919 a v nově zřízené škole započato s vyučováním. Z nedostatku jiných vhodných místností byla škola umístěna nejprve v obecné škole a v roce 1921 přikročeno ke stavbě nové krásné budovy měšťanské školy, která dnes celému kraji vévodí a je pýchou obce.

O upevnění národního vědomí stará se zde již od roku 1896 tělocvičná jednota „Sokol", která je největším a vedoucím místním spolkem. V roce 1924 vybudovala za pomoci a obětavosti svého členstva krásnou sokolovnu, která je okrasou městečka a spolu s oběma školami majákem vzdělání a národního uvědomění širokého orlického podhoří.

Nový Hrádek stal se dnes vyhledávaným letoviskem. Tři autobusy po třikráte denně obstarávají přímé spojení s Novým Městem n. Metují, Náchodem a Hradcem Králové a Nový Hrádek je navštěvován četnými turisty a školními výpravami. Přírodní krásy, jedinečný rozhled se „Šibeníku", 672 m vysokého kopce nad Hrádkem - od Krkonoš po horu Kunětickou, malebná zřícenina Frymburku, památná blízká Strážnice jsou turistovi bohatou odměnou.

Nový Hrádek je přírodou předurčen i pro sporty zimní. Rozlehlá úbočí hor, hustá síť dobrých cest, autobusové spojení i v zimní době umožňuje holdovati v plné míře lyžaření i sáňkování. Příznivé tyto podmínky doplněny jsou i dostatkem dobrých a při tom levných hostinců, v nichž unavení sportovci bezpečně naleznou nejen dostatečné osvěžení, ale i útulný pobyt. Letní hosté, kteří u nás strávili svou dovolenou a znovu a znovu se sem vracejí, jsou nejlepším toho dokladem, že pobyt v Novém Hrádku je osvěžující, příjemný a přitom levný.

Přijďte i Vy a uvidíte!

J. Fiala

NOVÝ HRÁDEK Z INTERNETU

Laboratoř gnotobiologie

Laboratoř je detašovaným pracovištěm bývalého sektoru imunologie a gnotobiologie Mikrobiologického ústavu AV ČR. Laboratoř byla založena v 60. letech prof. Jaroslavem Šterzlem v Novém Hrádku v Orlických horách s cílem založit pracoviště, kde by byla odchovávána bezkolostrální selata. Prasata mají speciální placentaci, která nedovoluje prostup mateřských protilátek a stávají se tak ideálním modelem pro studium nástupu imunitní odpovědi. Byla vyvinuta technologie odchovu bezmikrobních prasat, potkanů, králíků a myší. V současné době pracovníci laboratoře při svých experimentech využívají unikátní bezmikrobní zvířata (myši a prasata), která umožňují studovat vliv definovaných složek mikrobioty na vývoj fyziologické a imunitní odpovědi u experimentálních modelů lidských onemocnění. Nedílnou součástí výzkumného programu pracoviště je výzkum ontogeneze imunitních buněk selete.

Vedoucí: RNDr. Hana Kozáková, CSc.

Zdroj internet.

Rozhledna.

Z bývalé větrné elektrárny v Novém Hrádku na Náchodsku vznikne rozhledna s úžasným výhledem

Z tubusu bývalé větrné elektrárny u Nového Hrádku na Náchodsku vznikne nová třicetimetrová rozhledna. Vstupovat se na ní bude z visuté lávky, která bude propojená s budovou nedaleké trafostanice. Ta se má proměnit na infocentrum. Do obou momentálně nevyužívaných objektů se v doprovodu nezávislého starosty Nového Hrádku Zdeňka Drašnara vypravil Václav Plecháček.

Rozhledna z větrné elektrárny

Dalo to trochu práce, ale jsme nakonec uvnitř budovy bývalé trafostanice, která by měla v budoucnosti sloužit jako informační centrum.

„Ano, nacházíme se v prostoru, kde byly obrovská trafa. Ta jsou nyní demontována a v těchto prostorách by měla začínat lávka, která bude napojena na tubus bývalé větrné elektrárny, z kterého budeme dělat rozhlednu," říká Zdeněk Drašnar.

Zhruba 25 metrů od budovy bývalé trafostanice stojí samotný tubus. A také jsme se podívali dovnitř.

„V současné době tady vedou žebříky, které byly využívány k obsluze větrné elektrárny. Můžeme vylézt nahoru, ale pozor, smeká se to" zve nás Zdeněk Drašnar.

Vnitřkem tubusu jsme vylezli až na úplný vrchol. Nad námi už je pouze dřevěný poklop, který je ještě zakrytý plechem, aby byl celý tubus přikrytý.

„V těchto místech se nacházela převodovka větrné elektrárny s vrtulí. To znamená, že nahoře bude potom vyhlídková plošina. Tady jsou vidět montážní dvířka, která sloužila k obsluze větrné elektrárny. Můžeme se podívat, jaký odsud bude krásný výhled," upřesňuje Zdeněk Drašnar.

„Vpravo vidíme vrcholky Orlických hor, proti nám je Polsko, na levé straně je vidět přehradní nádrž Rozkoš, vzadu je Sněžka, Krkonoše. Když se podíváme na druhou stranu, tak vidíme až Kunětickou horu nedaleko Pardubic. Je tady opravdu nádherný výhled," usmívá se Zdeněk Drašnar.

My jsme vylezli vnitřkem tubusu. Tudy ale turisté chodit nebudou. Protože celý jej obtočí jakési točité schodiště.

„Ano, počítá se s točitým schodištěm. Protože jak jste viděli, tím tubusem by to nebylo zrovna nejšťastnější lézt nahoru," dodává starosta Nového Hrádku Zdeněk Drašnar.

Zdroj: www stránky obce Nový Hrádek. 28.7.2017.

Historie a současnost Nového Hrádku

Nový Hrádek je malebné podhorské městečko čítající přes 800 stálých obyvatel. Nalézá se v severovýchodních Čechách na úpatí Orlických hor při hranici s Polskem. Katastr obce se rozkládá na ploše 1139 ha a tvoří jej tyto samostatné části: Nový Hrádek, Dlouhé, Rzy a Krahulčí. Katastrem obce protéká říčka Olešenka. Náměstí Nového Hrádku leží v nadmořské výšce 565 m, ale katastr městyse je značně členitý a výškové rozdíly činí od 417 do 674 metrů nad mořem.

Největší dominantou Nového Hrádku je barokní kostel sv. Petra a Pavla z roku 1723 se hřbitovní zdí, křížkem a kaplí sv. Jana Nepomuckého. Na hlavním oltáři kostela je umístěn vzácný obraz patronů kostela sv. apoštolů Petra a Pavla, s největší pravděpodobností od Petra Brandla. Uprostřed rozlehlého náměstí je Mariánský sloup z roku 1747, pomník obětem světových válek a kamenná kašna z roku 1864. V katastru obce se nachází několik pamětních křížů, zvonička na Rzech, Boží muka s Madonou na Krahulčím, obrázek sv. Trojice na Dlouhém. Za zmínku dále stojí památník obětem 2. světové války na Dlouhém a pamětní deska v budově sokolovny.

Dnešní Nový Hrádek vznikl jako podhradí sousedního gotického hradu Frymburka snad již na konci 13. století. První dochovaná písemná zmínka o osadě Hrádek je z 18. července 1362, kdy tehdejší držitel Frymburka Čeněk z Lipé, v letech 1349-1360 nejvyšší maršálek Českého království, ustanovil faráře ke kostelu v Hrádku. V období husitských válek stál tehdejší držitel Frymburka Jan Městecký z Opočna na straně Zikmundově, a proto byl Hrad v roce 1425 dobyt a patrně také vypálen sirotky. Podle soupisu všech poddaných z roku 1651 žilo v obvodu hrádecké (nebo jak se zde říká, hrádouské) rychty celkem 365 obyvatel, přičemž nikdo z nich nevyznával katolickou víru, nařízenou již od r. 1627 Obnoveným zřízením zemským. V letech 1721-1723 byl do dnešní podoby přestavěn v barokním slohu kostel sv. Petra a Pavla.

Významným dnem pro Nový Hrádek byl 10. duben 1736, kdy císař Karel VI. vydal listinu, jíž městečku Hrádku „nepřízní časů úplně zničenému", udělil tři výroční trhy, a sice první středu po Velikonocích, v pondělí po Nanebevzetí Panny Marie (po 15. srpnu) a den

Moudrosti Boží (17. prosince), a ještě jeden týdenní trh. Co to byla ona „nepřízeň časů“ se však můžeme jen dohadovat. Snad to byly průtahy ruských pluků v r. 1735 proti zvolenému polskému králi Stanislawu Leszczyńskému. Je možné, že současně s trhy udělil Karel VI Hrádku také znak a povýšil jej na město. Toto tvrzení však není nijak podloženo. Někdy v této době zřejmě došlo i k rozšíření prvotního jména Hrádek na Nový Hrádek. Nicméně je jisté, že již před r. 1790 muselo městečko používat pečeť, jejíž otisk je uložen v Archivu Národního muzea v Praze. Pečetní obraz tvoří váza se třemi růžemi uprostřed a dvěma tulipány po stranách.

K roku 1790 mělo městečko 204 domů, v roce 1836 bylo v Novém Hrádku 212 domů a 1238 obyvatel. František Palacký v Popisu Království českého uvádí k r. 1843 241 domů a 1429 obyvatel. Při prvním rakouském sčítání lidu v r. 1869 měl Nový Hrádek 1596 obyvatel. To byl nejvyšší počet obavatel v jeho historii. Nyní má 416 domů, ale jen 703 obyvatel, neboť 230 domů je užíváno k rekreaci.

Ve své historii byl Nový Hrádek několikrát stižen přírodní katastrofou nebo pleněním vojsk. Jednou z nejhorších pohrom byl zřejmě velký požár v roce 1843, kdy vyhořelo 45 stavení a chytila i stará zvonice. Zvony prý s děsným rachotem padaly dolů a rozlily se. Vypravuje se, že v kašně, tehdy dřevěné, která byla na náměstí, se voda vařila. Z roku 1848 pochází první zmínka o škole, kdy byla otevřena a vysvěcena nová školní budova se dvěma třídami, ale je nesporné, že škola v Novém Hrádku musela existovat již mnohem dříve. V r. 1920 byla v Novém Hrádku zřízena státní měšťanská škola, pro níž byla v letech 1921-1923 vystavěna nová školní budova nad náměstím.

Z dalších událostí stojí za zmínku založení záložny z podnětu tehdejšího faráře Václava Kilingera roku 1871. V r. 1904 byl otevřen telegrafní úřad, v r. 1909 byl do obce zaveden vodovod a v r. 1924 byla zřízena obecní elektrárna.

Po zrušení poddanských povinností v r. 1848 se Nový Hrádek stal samostatnou obcí. Od r. 1850 do r. 1949 náležel do okresu Nové Město nad Metují (s výjimkou let 1945-1946, kdy patřil do nově zřízeného okresu Dobruška). Od roku 1949 byl Nový Hrádek připojen k okresu Dobruška a od roku 1960 patří do náchodského okresu, přičemž jeho katastr sousedí s hranicí okresu rychnovského.

V roce 1995 převzal starosta Nového Hrádku Josef Svatoň z rukou předsedy Poslanecké sněmovny ČR Milana Uhdeho obnovený znak obce (váza se třemi růžemi uprostřed a dvěma tulipány po stranách) a vlajka. Téhož roku byla tato vlajka ve zdejším kostele slavnostně vysvěcena.

Od počátku osídlování zdejšího regionu bylo hlavní obživou obyvatel především zemědělství. První písemná zmínka o rozvoji průmyslu v Novém Hrádku je z roku 1537, kdy se připomíná těžba železných rud a existence hamru na řece Olešence. V polovině 18. století bylo v Novém Hrádku celkem 30 hospodářů. Dále zde byly 2 mlýny (z toho jeden panský), dva koláři, pět tkalců a po jednom ševci, kováři, řezníkovi, pekaři, krejčím, šindeláři a lžičaři (toto řemeslo se značně rozmohlo a v obci se ještě dlouho provozovalo - proto byli někdy obyvatelé Nového Hrádku nazýváni „vařečkáři“). Z dalších zaměstnání stojí za zaznamenání 11 přádláků, 11 nádeníků a jeden žebrák.

V prvním desetiletí 20. století začal na Novém Hrádku a okolí vznikat textilní průmysl. Jeho zakladatelem byl tehdy ani ne třicetiletý Josef Suchánek, který byl nazýván „králem Orlických hor“. Po první světové válce vlastnil 5 mechanických tkalcoven, které zaměstnávaly 220 osob. V současné době působí v Novém Hrádku výrobní družstva Velos (zařízení do koupelen, části jízdních kol), Kovap (hračky) a Kaden (hračky, slunečníky, makety aut), 3 truhlárny, výroba těsnění firmy Přibyl, firma Hartman, pila firmy Klein a několik dalších menších soukromých provozoven. Významným zaměstnavatelem je i Výzkumný ústav Akademie věd.

Nejstarší alespoň částečně dochovanou památkou Nového Hrádku je zřícenina hradu Frymburka. Hrad Frymburk patřil podle způsobu stavby k nejstarším gotickým hradům v Čechách. Nejmohutnější částí hradu je donjonnová věž o průměru více než 18 metrů, zřejmě nejmohutnější věž tohoto typu ve střední Evropě. V časech třicetileté války, přesně v r. 1638, byl hrad Frymburk vypálen Švédy.

V obci se nachází mnoho zachovalých dřevěných roubených chalup, které slouží k trvalému bydlení i k rekreaci. Moderní dominantu obce tvoří čtyři větrné elektrárny postavené nad Novým Hrádkem na kopci zvaném Šibeník.

Sportovní vyžití obyvatel Nového Hrádku i návštěvníků obce je možné především díky tělocvičné jednotě Sokol, která byla založena již v roce 1896. Ke sportování je možné využít zdejší sokolovnu z roku 1924, přilehlé hřiště nebo v zimě lyžařský svah s moderním vlekem provozovaným rovněž Sokolem. Místem setkávání občanů je jednak pěkná budova kina, která slouží nejen k promítání filmů, ale i k pořádání koncertů a různých veřejných vystoupení, jednak již zmíněná sokolovna, kde se každoročně pořádá několik plesů a zábav. Nelze také nevzpomenout umělecké dovednosti zdejších obyvatel, která se projevuje především ve zhotovování různých typů betlémů.

Tvrdé podhorské podmínky se nejvíce podílely na formování obyvatel Nového Hrádku, kteří jsou ve své většině velmi přátelští, ale i nebojácní. Projevilo se to především v době okupace nacisty, kdy byl zdejší sokolskou jednotou uspořádán župní sokolský slet, jediný a poslední předválečný na území zcela okupované Československé republiky. Projevovalo se to i v době komunistické totality, kdy se mnoho obyvatel nebálo i přes hrozící perzekuce projevit veřejně svoji víru v Boha. Jistá izolovanost od okolního světa, která v minulosti existovala, se odrazila i na zvláštním „hrádouském“ nářečí, kterým dodnes mnoho obyvatel Nového Hrádku mluví.

Podle dostupných materiálů zpracoval ing. Pavel Sobotka.

Zdroj: www stránky obce Nový Hrádek.

Informace o hradu Frymburk.

První zmínky o hradu.

Hrad Frymburk byl založen zřejmě někdy počátkem 14. století dnes již neznámým zakladatelem. Vzhledem k rozsahu stavby nemohl být investorem žádný bezvýznamný šlechtic, ale některý z významných feudálů té doby. Hrad se skládal z mohutné okrouhlé věře mimořádně silných zdí o průměru cca 18 m, s plným přízemím a prvním patrem, dále z hradby horního hradu, budovy dvou podélných paláců při severní a jižní hradbě, brány pro pěší od západu a z předhradí (dolního hradu). Kolem hradu byla vybudována soustava hradních příkopů, přes které vedly dva visuté mosty (do předhradí a do horního hradu - sídla feudála). Stavba si musela kvůli obrovské kubatuře vyžádat velké náklady.

Hrad Frymburk je zajímavou kombinací síly, vzdornosti a výšky opevnění i malého půdorysu. Je typem hradu svérázným a u nás neopakovatelným. Proto i velmi vzácným. Bez nadsázky lze konstatovat, že se jedná o hrad v rámci soustavy českých hradů unikátní. o významu hradu svědčí mimo jiné fakt, že severní část dnešních Orlických hor, včetně hory Vrchmezí, byla po staletí nazývána horami Frymburskými.

Nejstarší držitelé hradu.

Prvním známým držitelem hradu Frymburku (v té době se hrad jmenoval Friedenburg) je Matouš z Frymburka, připomínaný 11. června roku 1354, kdy podával nového kněze ke kostelu v nedaleké Olešnici. Po něm měl hrad v držení Čeněk z Lipé, který byl v letech 1349 - 1360 nejvyšším maršálkem království českého (tj. v době vlády Karla IV.). Díky tomuto šlechtici je i první zmínka o Novém Hrádku (tehdy jen Hrádku), který je po staletí s Frymburkem svázán. 18. července 1362 podával kněze ke kostelu v Hrádku.

Dalším držitelem hradu byl Jan, řečený Jíra, kastelán Krakovský. Ten však brzy zemřel a tak již roku 1364 je jako držitel Frymburku veden Jindřich z Lipé, rovněž nejvyšší maršálek království. Ten však téhož roku prodal panství Frymburské Janovi z Lichtenburka.

První známí majitelé hradu se v jeho držení střídali velmi rychle. Roku 1367 koupil panství pan Hynek z Dubé a držel ho spolu se svým bratrem Leškem.

Dalšími známými majiteli hradu jsou Štěpán a Jan z Opočna (rok 1376), později pak pouze Jan. Pod panství Frymburské kromě Hrádku v té době zřejmě patřila i Dobruška, Dobřany, Olešnice, Slavoňov a další vsi v okolí. Tento majitel se později již výhradně psal jako Jan z Frymburku a v historii hradu je jeho zřejmě nejdelším majitelem. Umřel někdy před rokem 1430 a hrad tedy držel v té době téměř neuvěřitelných více než padesát let.

Složitá doba za husitských válek.

Po smrti Jana z Frymburka zdědil panství Frymburské jeho synovec Jan Městecký z Opočna, který zřejmě již několik let spolu se svým strýcem hradu užíval. Tento Jan Městecký z Opočna proslul nechvalně jako jeden z nejkrutějších lidí té doby a rovněž jako „korouhvička“ - vždy se přidal na tu stranu, kde mu to nejlépe vyhovovalo. Před husitskými válkami byl známý jen jako loupežník, který roku 1415 na den Všech Svatých vyplenil Opatovský klášter a opata umučil. V té době též opanoval hrad Hradiště a bez vědomí jeho pravého majitele tento hrad prodal. V té době se hlásil k husitům, avšak již v roce 1420 stál na straně králově, ačkoliv slíbil být na straně Pražanů a Žižky. V roce 1421 dobyl Chotěboř a na tisíc Táboritů tam jsoucích povraždil a jednoho nechal v Chrudimi uprostřed náměstí upálit. Když potom Pražané Chrudim oblehli, prosil je pokorně, aby mu odpustili, že byl odpůrcem pravdy. Dva roky pak držel s Pražany, ale roku 1423 se opět spojil s protivníky husitů a společně chtěli porazit Žižku poblíž Hořic. Ten je však rozprášil a tak Jan Městecký se svými kumpány ze vzteku vypálil jednu ulici na předměstí Hradce a zabil jednoho kněze. Protože bylo zjevné, že podporuje krále Zikmunda, dočkal se brzy husitské odplaty. Nejprve bylo mnoho jeho lidí zabito a zajato roku 1424 v bitvě u Skalice a v roce 1425 dobývali husité Janova hradu Landšperku. Na chování svého pána doplatil i Hrádek, protože někdy kolem roku 1425 dobyli husité i městečka Hrádku. Že na to mnoho obyvatel městečka doplatilo životem, zdravím a majetkem, o tom nelze pochybovat. Když v roce 1429 byl dobyt vedle Landšperku i další Janův hrad Lichtemburk a zůstaly mu Žampach a Frymburk, dal se zase k husitům (Sirotkům). V roce 1431 tento hradní pán, který kolem sebe šířil pouze zkázu, zemřel v Hostinném.

Jedno panství Frymburské s Opočenským.

Po Janovi Městeckém z Opočna držel Frymburk Jiřík z Dubé a z Vízmburku, který se o panství soudil s Alešem ze Štenberka. Jak soud dopadl, není známo

Hrad Frymburk. Fotografie z videa na www stránkách obce Nový Hrádek „Nový Hrádek Aerial 2014".

a rovněž nejsou známy žádné zprávy o Frymburku až do konce 15. století. Pouze v roce 1491 je připomínáno, že městečko Holice držel pan Neptalim z Frimburka. Na počátku 16. století byl Frymburk v držení Hynka Anděla z Ronovce a po něm jeho syna Achylla Anděla z Ronovce. Ten prodal někdy před rokem 1534 Frymburk a celé panství Janovi Trčkovi z Lípy. Dne 8. července roku 1537 se o panství Frymburské rozdělil Jan Trčka z Lípy rovným dílem se svým strýcem Zdeňkem mladším, pánem Vlašimským. Hned příštího roku 1538 prodal Jan Trčka z Lípy svůj díl Janu Trčkovi z Lípy mladšímu, který byl synem druhého spolumajitele Zdeňka. Takže když Zdeněk roku 1543 zemřel, celé panství se opět spojilo pod jednoho majitele. Janovi mladšímu patřilo kromě Frymburku i Opočno a tak se Frymburk dostal k panství Opočenskému. Roku 1544 dal Jan mladší většinu svých statků, včetně hradu Frymburka a městečka Hrádku do zástavy Vilémovi Trčkovi z Lípy za půjčku 1000 kop. Tak se stalo, že po smrti Jana mladšího se pánem na Frymburku stal Vilém Trčka.

Spojení panství Frymburského a Opočenského způsobilo, že Frymburk přestal být využíván jako feudální sídlo, neboť co se pohodlí týče, nemohl se s Opočnem rovnat. Ačkoliv název panství Frymburské udržel se až do konce 16. století, hrad byl někdy od poloviny 16. století opuštěn. Snad jen nějací úředníci nebo panští zřízenci tu ještě bydleli a panství spravovali. Žádné opravy se však neprováděly a hrad začal nezadržitelně chátrat.

Krutá nezotavitelná rána hradu zasazená Švédy.

Zkáza kdysi mocného a nedobytného hradu Frymburku byla dokonána v první polovině 17. století, kdy při velkém selském povstání na Opočenském panství roku 1628 sedláci hrad Frymburk vyplenili a co ještě zůstalo, spálili příští rok při svém tažení českou zemí Švédové. Při odhadu hodnoty panství r. 1635 byl Frymburk zapsán jako hrad zbořený. Využívána byla pouze lesovna v dřívějším dolním hradě a několik dalších stavení v podhradí.

Jiskřička naděje v obnovu hradu novými majiteli.

Plných 290 let drželi hrad Frymburk nebo spíš už jen zříceninu hradu majitelé Opočenského panství Colloredové z Mansfeldu. Od nich dne 22. srpna 1925 koupil Frymburk pan JUDr. Josef Bartoň z Dobenína a vlastnil jej dohromady se svou manželkou Marií. 24. srpna 1939 přešlo vlastnictví hradu na syna pana Bartoně Václava. JUDr. Václav Bartoň měl v úmyslu nechat hrad opravit a proto si v roce 1940 nechal zpracovat odborný posudek celkového stavu hradu. V říjnu 1940 bylo započato s opravami, na které dohlížel známý pražský architekt ing. Pavel Janák. Zřejmě vzhledem k probíhající II. světové válce byl nakonec pouze odstraněn stávající nálet dřevin a opravena malá zeď před hlavní branou.

V roce 1948 byl hrad Frymburk znárodněn. Hned v roce 1950 upozorňoval tehdejší MNV v Novém Hrádku Státní památkovou správu na nutnost urychlené záchrany hradu, avšak marně. Do roku 1989 se ještě několikrát uvažovalo o možné opravě hradu, ale vždy zůstalo, bohužel, pouze u těch úvah. Až po sametové revoluci se několik nadšenců pokusilo hrad opravit. Za tím účelem byl dne 22. února 1991 ustaven Kruh přátel hradu Frymburka a opět se začalo s nejnutnějšími opravami. Znovu však byly odstraněny pouze náletové dřeviny, neboť hrad byl v restituci vrácen Josefu Bartoňovi a od té doby téměř dvacet let opět pouze chátral. Nová naděje na záchranu hradu svitla koncem první dekády nového tisíciletí, kdy se o hrad začala zajímat Společnost ochránců památek ve východních Čechách, jejíž členové se po dohodě s majitelem hradu snaží tuto jedinečnou památku uchovat pro příští generace.

Podle dostupných pramenů zpracoval ing. Pavel Sobotka.

Zdroj: www stránky obce Nový Hrádek.

Co napsali představitelé obce o Dlouhé - Rzy v roce 1939 v knize Nové Město nad Metují a jeho kraj.

Obec Dlouhé-Rzy leží na úpatí Orlických hor mezi Novým Hrádkem a Olešnicí, po obou březích říčky Olešenky na samých hranicích. Skládá se z místní obce „Dlouhé" a osady „Rzy".

V obci není žádné návsi, neboť chaloupky její jsou jakoby rozhozeny po mírných svazích, sklánějících se k Olešence. Jsou tu krásné, pokrokem a novotami nedotčené přírodní partie, drobné hájky a lesíky a mezi nimi chalupy s pěknými vyhlídkami. Kromě těchto nahodilých přírodních krás a půvabů přispěl velkou měrou k doplnění vzhledu a zkrášlení obce pan Josef Bartoň z Dobenína, velkoprůmyslník z Náchoda, který si oblíbil naši obec Dlouhé-Rzy tak, že si zde zřídil druhý svůj domov. Jeho zásluhou a pomocí zařazena byla i naše obec do elektrisačního procesu a tím jí pomoženo k využití dnešních vymožeností technických.

Celá obec Dlouhé-Rzy měří 372 ha a 20 a, čili 1293 korce a 451 sáh. Na severu sousedí s obcí Borovou, na západě Novým Hrádkem nad Metují, na jihu s Tisem. Na západě pak za sousedy jsou obce Sněžné, Polomy (Pol-lom), Olešnice (Giesshiibel) a Tasov.

Hranice obce Dlouhé-Rzy, u tak zvaného Tasovského mlýna, počínajíc mezníkem čís. 218, stává se zemskou hranicí a jest proto označena většími pískovcovými kameny, vysokými 70 cm. Zemská hranice opouští pak katastrální území naší obce poblíž kopce Strážnice mezníkem čís. 260. Na mezníku čís. 224 se objevuje „VIII" a na meznících čís. 228 a 236, na straně obrácené do Čech, „CMO 1827". Toto číslování bylo podle úpravy hranic z r. 1869. V roce 1928 byly pak hranice mezistátní komisí pro úpravu býv. hranic československo-německých přečíslovány, takže tatáž hranice vede od kamene 14/12, ležícího mezi oněmi, až k hlavnímu kameni 17.

Nyní pak mezi naší obcí, Olešnicí (Giesshübel) a Polomy (Pollom) jest hranice vyznačena dřevěnými koly 1.80 cm vysokými, bíle natřenými s červenou hlavou, t. zv. demarkační čarou.

O vzniku obce Dlouhé není nikde nic zaznamenáno, dokonce se nezachovala ani žádná pověst. Nejstarší záznam o Dlouhém jako „wsi" jest uveden v pamětní knize při kostele novohrádeckém z roku 1537 ve smlouvě mezi dvěma držiteli panství frymburského, a sice mezi Janem Trčkou z Lípy a na Lipnici a jeho strýcem Zdeňkem ml. pánem na Vlašimi. Tam stojí, že „Item wes Dlauhey s lidmi osedlými těmito: Jírů, Jírů druhého příjmí Horáka, Jana a v druhém dílu Frimburku Jíra Brožů a Mrázek s platy na nich patřili ku zboží Frimburskému". Podle jedné relace zemských desek (DZ 66 P 5-6) z roku 1584 svědecké výpovědi ve sporu o hranice mezi Jaroslavem Trčkou, pánem na Frymburku, a Martinem z Vlkanova, majitelem panství solnického, vypravují o Jírovi Brožkovi z Dlouhého : Jíra Vondra z Hrádku ve svědecké výpovědi vyprávěl, „že Jíra Brožků z Dlouhýho pod vrchem hory Sedmihradské (pod horou Deštnou) jelena zastřelil, pro nějž s ním jel a jemu ho na vůz naložiti pomáhal a na Opočen ho sou dodali". Jiný svědek, Václav Damirovský, oznámil, „že we wrchu hoře Sedmihradsko (na hoře Deštné) nedaleko od Marušinýho kamene Jíra Brožků z Dlouhýho medvěda velmi velikého zastřelil, kteréhož nohy přední lidé s týmž Brožkem měřili a že tak tlusté měl, jako člověk v půli. Tohoto medvěda na zámek Opočen jsou dodali", a tomu že jest let přes padesát, tedy před 1534.

O Rzech pak jest znám první záznam z roku 1547. Podle urbáře na zámku opočenském z tohoto roku jest zde jmenováno 8 usedlíků: „Jan Velebný, Jíra Hromádka, Jakub Bustův, Thomas Němec, Havel Mikolášův, Jíra Marek, Jan Knobloch a Wáwra Wewerka. Ti nadepsaní lidé podle jiných té robotě náležejících mají zahradním věcem zvorati, k petrželi hnůj od krav ze dvora vyvézti, konopě trhati, rýti, cibuli, mrkev, mák plíti. Dříví k palivu na zámek Frimburk narouhati, na hromady pořádně skliditi. Za tu robotu dávají při svatém Havle 14 H.

V roce 1598 byl v Dlouhém založen dvůr.

Stará pověst vypráví, že když za dávných časů celá obec Dlouhé vymřela, zůstali na živu jedině čeledín v Zelinkově mlýně a vedle na kopci, kde později stával hostinec, děvečka. Půda byla tehdy po vymřelých rodech přidělena ke dvoru. Jedině pozemky při Zelinkově mlýně a na kopci zůstaly majetkem zmíněných již čeledína a děvečky, kteří se vzali za manžely. Aby pozemky jejich pak nerušily souvislý panský majetek, byly přiděleny ke Rzům. Tak se vysvětluje, že tímto způsobem vznikla enkláva obce Rzů a ostatní všechny pozemky v Dlouhém připadly pak k panskému dvoru. Bylo to pravděpodobně v roce 1614, kdy řádila v okolí, a to nejvíce v Borovém, cholera. Při soupisu obyvatel na panství opočenském v roce 1651 nacházelo se na dloužském dvoře 11 obyvatel. Byla to 1 rodina a 9 čeledi.

V době znovuvybudování farnosti novohrádecké, po třicetileté válce, v roce 1721 byl v Dlouhém jen dvůr. Rzy pak jsou jmenovány jako ves, patříce do roku 1750 pod rychtu novohrádeckou i se dvorem Dlouhým. Od roku 1750 jsou Rzy samostatná ves se svým rychtářem.

V roce 1742 vznikla, na základě hraničního recesu mezi obcí Tasovem a pozemky dvora dloužského a vsi Rzy, říšská hranice. V té době se mluvilo v Tasově hodně česky, sousedské styky tím však byly přerušeny.

Za raabisace dvoru v roce 1777 byl dvůr jako nevýnosný v Dlouhém zrušen, poněvadž na radu státníka Raaba se nevýnosné dvory rušily a pozemky byly dány poddaným pod dědičný nájem. Důsledkem toho bylo, že nastal ruch. Lidé na zakoupených místech stavěli příbytky ze dřeva z rozbouraného dvora a z okolních lesů a tak vznikla ves Dlouhé se svou rychtou asi v tom seskupení, až na malé změny, jak jest dodnes. Lid užíval pozemků po 90 let pod tímto dědičným nájmem a vedle svých urbariálních povinností musel platiti nájem z polí a luk. Nájem ten se platil v naturaliích žitem, ovsem, senem atd., které se vozilo na opočenský zámek.

Páni z Opočna měli však obavu, aby lid nenabyl vlastnického práva na užívaných pozemcích vydržením, a proto přemluvili lid, aby si pozemky najímal pod vyvolací cenou v licitaci. Za tím účelem přišel v létě 1867 na Dlouhé z Nového Hrádku správce Obořil s pány a zřízenci z Opočna, aby prostomyslnému lidu namluvili, aby si pozemky najímali jinak než doposud. Aby si každý při vyvolání ceny přidal pětník a pozemky že připadnou do nájmu v užívám tomu, kdo dá nejvíce. Dobrý lid, nic netuše, na to přistoupil a tím změnil dosavadní dědičný nájem v nájem dražební. Vypravuje se, že se potom páni z Opočna na Hrádku smáli, jak ten lid v Dlouhém dostali a že za pět krejcarů koupili celé Dlouhé. Od té doby byl každých šest roků v Dlouhém pacht, dražba na pole. Poslední dražba byla v roce 1915. Podle pamětníků byl bouřlivý pacht na pole v roce 1873. Páni z Opočna při této dražbě dali dosavadní meze rozkopati, mezníky vyházeti a přesázeti, aby tím uvedli mezi lid zmatek a nešváry. Jeden na druhého pak přidával a pánům přibývalo. Lesy, které byly též pod dědičným nájmem, si páni však nechali a mnoho pozemků, na kterých lid téměř 100 roků pracoval, je hnojil, kámen sbíral, násilně odňali a nechali osázeti lesem. Když Janu Bosovi bylo takto sebráno 6 korců pozemků, bránil se tomu a bylo mu na žádost Jeho Jasnosti vysokourozeného pána pana knížete Josefa z Colloredo-Mansfeldů poručeno soudem, že od těch pozemků ustoupiti musí.

Po tomto nařízení muselo se pole od 30. září 1873 nechati a nesmělo se lidem dále obdělávati. Den dražby byl vždy na Dlouhém dnem svátečním. Lid chodil svátečně ustrojen a chodil houfně od oboru k oboru za licitátory a dražil. Po dražbě se přečetly podmínky dražby snesené v 15 bodech, které byly dosti kruté; tak na příklad nesměl se hlásiti nájemník k žádnému vypěstovanému stromu ani keři, zejména ovocnému.

Na základě cís. patentu z roku 1849 čís. 170 byly dosavadní samostatné obce Dlouhé a Rzy sloučeny v jednu obec s jedním rychtářem, protože podle této úpravy byly zřizovány obce podle katastrálních map jako samostatné celky. Tyto mapy byly pro novou soustavu pozemkové daně tvořeny v roce 1817, a to tak, že pro každou osadu byla utvořena jedna mapa, ale osady, nedosahující 500 katastrálních jiter, byly slučovány v jednu katastrální mapu, aby se utvořily větší pozemkové celky. Tím se stalo, že základem obcí byly obvody vyměřené pro účele pozemkové daně a nikoliv obvody, které by měly k sobě vztahy vývojové. Jak jsem se již dříve zmínil, v Dlouhém byly pozemky panské, ve Rzech pak pozemky dědičné.

Jak chudá horská krajina sama sebou nese, bývalo v obci Dlouhém od pradávna chudo. Obživu poskytovalo zde polní hospodářství a předení lnu. Neumíme si věru dobře představiti, jak se zde na těch horách žilo do doby, než přišly sem ke konci osmnáctého století brambory, dnes hlavní potravina chudého lidu. Vždyť v tom čase nebyla zde ani tkalcovina, která se zavedla ve zdejší obci po roce 1835. K tomu ke všemu družilo se nevolnictví, robota, které naše chudá obec nebyla také zproštěna.

Vrchnost naší dědiny bydlela na Frymburku, který kolem roku 1534 koupil Jan Trčka z Lípy a na Lipnici, a tu přešel Frymburk i s naší dědinou pod panství Opočenské, panství to pánů Trčků. Ve válce třicetileté byli Trčkové Opočna zbaveni a panství obdržel po Jeronýmu Colloredu z Wallsee bratr jeho Rudolf. Těmto pánům byla naše dědina povinna robotou.

Všichni občané, majitelé chalup v Dlouhém, měli podle tabel o vyvážení gruntů každý 13 dnů práce ruční s právem předkupním a 13 dnů nezáplatně; počítalo se na den pět a čtvrt krejcaru. Výkupné měl každý zaplatiti 15 zlatých 10 krejcarů. Ve Rzech pak, kde nebyly pozemky panské, byla také povinnost gruntovní. Na příklad na chalupě čp. 15 ve Rzech, ke které toho času náležely 23 korce dědičných pozemků, bylo roboty ruční 78 dnů, úrok peněžní čtyři a čtvrt krejcaru, cena za den pět a čtvrt krejcaru, výkupné 50 zlatých 30 krejcarů.

K tomu ke všemu se družil hlad, neúroda v obci a drahota. Mnoho lidu umíralo hladem po roce 1772, špatná pak léta byla v r. 1805, 1811, 1845 a pod. Po zrušení roboty v roce 1848 se zdálo, že obyvatelstvu v Dlouhém vzešla jitřenka lepších časů, netrvalo to však dlouho. Lid byl v roce 1867 zbaven dědičného nájmu, jak jsem se již na jiném místě zmínil. Nájem dražební pozemků v Dlouhém trval až do poválečných let, kdy pozemkovou reformou na základě zákona ze dne 27. května 1919 odjakživa porobený lid v Dlouhém stal se trochu volným a svobodným. Tato reforma jest zlatým mezníkem v dějinách vývoje a hospodářského života obce. Každý chalupník může si nyní svoje role svobodně obdělávati, hnojiti, stromy na nich vysazovati a je zužitkovati. Bylo tehdy vykoupeno 161 ha pozemků za 142.834 Kč.

Vedlejším zaměstnáním v mnohých chalupách, v mnohých pak hlavním, byla ruční tkalcovina. Před dávnými časy, když zde bavlnu neznali, zpracovával se jen len. Ten se v obci buď sel anebo se kupoval. Tkalci, kteří tkali, kupovali hotová přadénka. V každé chalupě se za stavem nedělalo, ve většině a snad v polovině chalup se předlo a přadénka se prodávala. Plat od jednoho přadénka byl jeden a půl krejcaru a to musel býti dobrý přádník, aby jedno přadénko za den upředl. Hotová přadénka se prodávala za 11 krejcarů. V některých chalupách tkali plátno, člunek se házel z ruky do ruky. Byly kopy 60 loket dlouhé a 1 široké a tkalci potom kopu prodali jako svou a měli na ní 20 krejcarů. Zboží bylo dvaadvacetní, to jest 20 chodů.

V roce 1835 se objevila bavlna, zboží se dělalo režné a řídké, tak zvané kytaje 30 chodů 120 loket dlouhé, dvoukopové a faktoři od něho platili 90 krejcarů, později 1 zlatý 20 krejcarů. V roce 1870 objevila se v obci barevná bavlna, ze které se tkaly hladké kanafasy a as za 2 léta na to kanafasy přetkávané. Před 10 lety dělalo se v naší obci na 40 ručních stavech, dnes sotva na 10.

Obec naše od pradávna byla přiškolena k Novému Hrádku, kam občané naši posílají své děti do školy. Dokud návštěva nebyla povinná, některá rodina děti do školy neposílala vůbec, nebo jen tehdy, když bylo po práci, při které děti musely pomáhati a vydělávati živobytí již od útlého věku. Vyskytují se ještě lidé, kteří byli jen několikráte ve svém dětství ve škole. Číst a psát však v naší obci umějí všichni.

První škola byla při farním kostele v Novém Hrádku postavena v roce 1769, která v roce 1880 shořela. K této škole byla též přiškolena obec Sněžné a Borová, kteréžto obce postavily si své vlastní školy v roce 1875. Do postavení a otevření nové školy v Novém Hrádku byl Nový Hrádek několik roků bez školní budovy. Nově postavená pak škola v roce 1888 stála 18.000 zlatých, na niž obec Dlouhé-Rzy musela zaplatiti kvótu 3.300 zlatých. S výstavbou této školní budovy začala pak také přísnější povinná návštěva školy. Děti z obce měly však do školy přes kopec Šibeník daleko a proto zejména v zimě návštěvy školy ochabovaly pro nedostatečné ošacení a výživu dětí a protože byly také po starém způsobu přidržovány k práci při tkalcovině a při soukání. Učitelé s takovouto docházkou nemohli býti spokojeni a po zaslání trestního oznámení na c. k. okresní školní radu byli rodiče pokutováni, a když otec, nemaje peněz, nemohl zaplatiti, musel jíti sedět. Takových případů máme několik, že otec 4-5 dětí, po celotýdenní úmorné práci za stavem, v sobotu večer vylezl od stavu, snědl trochu ohřáté bramborové polévky neb úkropu, který mu žena odběhnuvší od soukání na rychlo připravila, ustrojil se do nuzného obleku, rozloučil se s rodinou a šel přes neděli anebo přes svátky sedět do Nového Města nad Metují dvě a půl hodiny cesty pěšky, aby nic neprometkal.

Velmi často vyprávěl Přibyl „Pilskej“, otec šesti dětí, jak šel do Nového Města sedět a nesl si na klopě svého sosáku válečný metál

z války šestašedesáté. Toho si však povšiml klíčník, že si nese s sebou do arestu císaře Františka Josefa a tak musel „Pilskej“ metál se svého šosáku sundati a dáti v úschovu klíčníkovi, aby také nebyl zavřen Franz Josef, císař pán.

Z těchto důvodů přestali i někteří rodiče posílati své děti do školy na Nový Hrádek a přeškolili je do Olešnice, kde tehdy však, v roce 1900, české školy nebylo. Tyto okolnosti přiměly obecní zastupitelstvo, že několikráte byla podána žádost o zavedení aspoň zimní expositury, až konečně žádostem těm bylo vyhověno a začalo se vyučovati 1. prosince 1902 se 30 žáky ve světnici Antonína Umlaufa. Děti ze Rzů však chodily nadále na Nový Hrádek. V roce 1921 vznikla v obci první myšlenka na stavbu a zřízení nové školy. Obec na to pamatovala stavebním místem při výkupu pozemků z dlouhodobých pachtů. Škola pak byla postavena v letech 1922 a 1923 nákladem 320.000 Kč za starosty Petra Čtvrtečky. Osada Rzy jest však nadále přiškolena k Novému Hrádku.

Mluvím-li zde o vzdělání ducha, musím poznamenati, že v roce 1881-3 byl majitelem chalupy čp. 5 ve Rzech Jan Baleár, zakladatel svobodné reformované církve. Také jeho zásluhou byla v tomto čase vystavěna pro tento sbor modlitebna v Bystrém. V měsíci září 1877 konal kazatel Hronovský po prvé evangelické bohoslužby v Tisu u Rzů v příbytku čp. 19 souseda Hurdálka. Služby Boží konaly se dopoledne a účastníci měli vedle zpěvu biblickou hodinu, při které písmák Jozue Poul z Dobřan, Čtvrtečka, Hejzlar, Světlík, Bažínský s věnečkem vousů na bradě a jiní vykládali písmo a dotazovali se přítomného kazatele na smysl veršů. V roce 1881 byly ve sboru v Tisu 84 duše v 19 rodinách. V tomto roce byla zakoupena od Hurdálka chalupa za 1.300 zlatých, v níž byla zřízena evangelická modlitebna, při které pak v příštím roce zřízen byl i hřbitov.

V naší obci Dlouhém měl svoji rodnou kolébku průmyslník Ferdinand Přibyl, zakladatel firmy Ferdinand Přibyl a synové v Krčíně a ve Slaném u Prahy. Narodil se v čísle pop. 7 a byl synem knížecího lesního hajného. Obec Rzy pak jest rodištěm Františka Smrčka, jenž se narodil v čp. 11 a svým přičiněním se vyšinul na místo místoředitele světové pojišťovny Riunione Adriatica di Sicurta v Terstu. Tento sepsal několik odborných spisů z oboru pojistné matematiky, jako na př. „Námořní pojištění“, a redigoval před několika roky „Plavební list“. Cestoval mnoho a v r. 1934 studoval na Rusi poměry po stránce obchodní.

Ze starých válečníků, kteří se zúčastnili války 1859 a 1866, musím vzpomenouti Josefa Grima a Jana Bose, kteří pěšky mašírovali do Itálie po 7 neděl a 2 dny; podle jejich vypravování „3 dni šli a čtvrtý den byl rasttag“. Josef Přibyl „Pilskej“, o němž jsem se zmiňoval již dříve, že na svém šosáku nosil až do své smrti (1929) „válečný metál“, prodělal válku 1866 v Itálii. Antonín Šnajdr z čís. 23 zúčastnil se války 1866 na památném Dobeníně, kde dostal kulku do boku, kterou nosil v těle plných 60 roků, t. j. až do své smrti v roce 1926.

Než ukončím, pokládám za nutné, abych uvedl ještě následující, třeba ne tolik zajímavá, jako důležitá data, související úzce se životem v naší obci.

Půda jest hlinitá, lehká, na vyšších svazích křemenitá; na polích s větším svahem jest úrodné prsti slabá vrstva. Na lukách jsou místa jílovitá, rašelinná se spodkem nepropustným a tak se tvoří bahna. Spodek jest prahorní břidlice a jen při styku hranic borovsko-tasovských jest malý ostrůvek červeného písku.

Obec Dlouhé-Rzy jest mírně zvlněná pahorkatina, předhoří hor Orlických, vzdálená hlavního pásma 7-8 km, rovin jest zde málo, mírných svahů však více, které se sklánějí k říčce Olešence, u níž jsou pak nejnižší body obce. Na levém břehu Olešenky jest svah obrácen k severu a stáčí se k západu, na pravém pak k jihu a obrací se k východu. Nejvyšším bodem v obci jest Šibeník, vysoký 672 m, nejníže položené místo jest 530 m nad mořem.

Obcí protéká říčka Olešenka, která sbírá vody ze dvou menších potůčků tekoucích z Dlouhého, a jednoho od Lužan. Na potoce, pramenícím v Černém lese, zřídil pan Josef Bartoň z Dobenína tři menší rybníky; plošná míra největšího jest asi 17 arů a pojme as 12.000 hl vody. Na potoku tekoucím z lesa Brodku, zřídil menší rybník pan Havlíček z Náchoda. Voda na Olešence jest dosti stálá, má menší spád a jest při ní zřízeno 8 vodních děl. Olešenka vysychá jen v nejsušších letech, jako na př. v roce 1904, 1908 a 1922.

Podnebí jest zde snesitelné, podhorské zimy jsou dosti tuhé, až - 15°, v zimě roku 1928/29 zaznamenány byly až -27“ C. V létě dosti velká horka, neboť největší teplo zaznamenáno bylo na slunci +44° C. Panují zde však časté větry, zmrzlý severní a prudký jihovýchodní, kterému jest vystaveno zvláště Dlouhé.

Ze zvířeny vyskytuje se zde zajíc, avšak proti jiným krajům málo, někdy zabloudí sem divoký králík; v roce 1926 objevena zde byla po prvé ondatra. Potkanů jest zde málo, jen u vody, hrabošů méně, veverek však dosti. V zimě přijde ke stavení i liška, aby si zardousila zajíce, který přijde za potravou až k příbytku. Někdy se objeví kuna, tchoř, lasička i hranostaj. Jest zde jezevec, vysoká zvěř se však vůbec nevyskytuje. Před 30-40 lety přecházela v hloučcích z hor Orlických do lesů českočermenských. Srnčí se vyskytne ojedinělý pár neb kus. Z ptactva se vyskytuje káně lesní, krahujec, jestřáb jest stálým hostem a prohání slepice. Před několika lety byl chován v zajetí při vile pana Josefa Bartoně z Dobenína i skalní orel, který největší zimu 1928/29 vydržel venku. Jest zde dosti datlů a za nejlepšího pěvce zde pokládáme pěnici černohlávka. Přezimuje u nás sýkora, strnad, vrána, straka, sojka i kos. Též kvíčaly. Z ryb nutno uvésti pstruha, raků málo. Z plazů pak slepýše, neboť o zmiji zdejší lid neví.

Památkově chráněných míst zde není, jen lípa u hostince pana Čtvrtečky a kříž na ohradě, který postavil hajný a rychtář Antonín Drašnar v roce 1837.

Obyvatelstvo jest vesměs národnosti české, 89% římských katolíků, 8% evangelíků, 2.5% české církve a 0.5% bez vyznání. Jak jsem již uvedl, číst a psát umějí všichni. Obyvatelstva však na Dlouhém-Rzech ubývá podle následujících dat: v roce 1845 bylo napočteno 398 obyvatel

1881 - 391, 1890 - 395, 1910 - 315, 1921 - 296, 1930 - 275 v 66 domech.

Příčinou toho jsou snad továrny ve městech a v nich snadnější zaměstnání a lepší výdělek.

K obci jest 172.87 ha polí, 70 ha luk, 109.01 ha lesa, 10.71 ha pastvin, 9.56 ha zastavěných ploch, cest a vody.

Polní hospodářství kryje obživu obyvatelstva ze dvou třetin, ruční tkalcovina, která se před několika lety hodně provozovala, téměř vymizela, neboť se tkalcuje dnes ještě jen v několika rodinách. Z četnějších rodin hledají si obživu prací v lesích, při stavbách, v mech. tkalcovnách, na službách a pod. Pole jsou méně úrodná pro vyšší polohu, luka z jedné třetiny jednosečná, stařinová. Veškeré lesy patří velkostatku pana Josefa Bartoně z Dobenína v Nov. Městě nad Met. a náleží do revíru Frymburk, od 1. března 1925, před tím patřily k velkostatku opočenskému, Colloredu-Mansfeldovi. Podle předcházejících připomínek veškeré pozemky až do roku 1922 patřily velkostatku opočenskému a protože je hospodáři měli pouze v dražebním pachtu po šest let, polí si nehleděli a je nehnojili v obavě, že při nejbližší dražbě by mu je soused při licitaci nenechal. V posledních letech se však pole začínají zvelebovat. V obci jsou dva hostince, jeden smíšený obchod, brusírna skla, mlýn a 5 strojních tkalcoven.

V r. 1904 až 1905 vystavěna byla z Rokole do Olešnice přes naši obec okresní silnice a stála s odbočkami na Sněžné a do Dolu K 96.000,-. Subvenci v částce 18.000 K vymohl na ni poslanec Dr. Horský. V letech 1907 a 1908 byla přes obec vyměřena železnice, mapy a plány byly již tehdy hotovy, podnik ten se však dodnes neuskutečnil. V roce 1882 byl na Nov. Hrádku n. Met. zřízen poštovní úřad. 1. listopadu 1922 začal projížděti přes naši obec autobus a naposledy jel 9. října 1938, kdy Olešnice byla se Sudetami připojena k Říši. Přes obec vedly tři turistické stezky: červenobílá, Jiráskova horská cesta z Nového Města nad Metují až do Jablonného nad Orlicí po hřebenu Orlických hor, dále žlutá, taktéž z Nového Města nad Metují až do Ústí nad Orlicí a pak zelená z Nového Hrádku na blízký vrch Strážnici.

Ke zkrášlení přírodních partií velmi přispívá park při vilách pana Josefa Bartoně z Dobenína, který nejen svou rozlohou, ale i bohatě pestrou květenou, střídající se s přírodní scenerií, doplněnou leskem vlnících se vod rybníků, upoutá zraky každého kolemjdoucího turisty i pocestného. Nad vší tou krásou přírody vévodí dřevěné, jakoby popínavou zelení ověnčené letní sídlo, jak se snažil aspoň z části mistrně zachytiti prof. K. Beneš obrázkem, jehož reprodukci připojuji. K oživení obce a uvedení její v širší známost, právě tak jako k jejímu zkrášlení velmi přispěly zřízením svých letních sídel rodina věhlasného a obětavého lékaře pana MUDra Josefa Kudrnáče, primáře náchodské okresní nemocnice, jakož i rodina pana Josefa Havlíčka, obchodníka v Náchodě. Letošního roku zřídil ve zdejší obci letní ozdravovnu pro osvěžení dětí zaměstnanců firmy Josef Bartoň a synové, značným nákladem a vším pohodlím vybavil pan Josef Bartoň z Dobenína, takže v letním čase v malebném údolí na pokraji lesa při svěží Olešence najde radost ze života i po celou sezónu 50 dítek továrních zaměstnanců.

Antonín Bos, starosta obce.

NĚKOLIK MÝCH POSTŘEHŮ

Opět jedna ze zajímavých a poměrně velkých oblastí.

Nejdříve vkládám mapu protektorátních hranic oblasti:

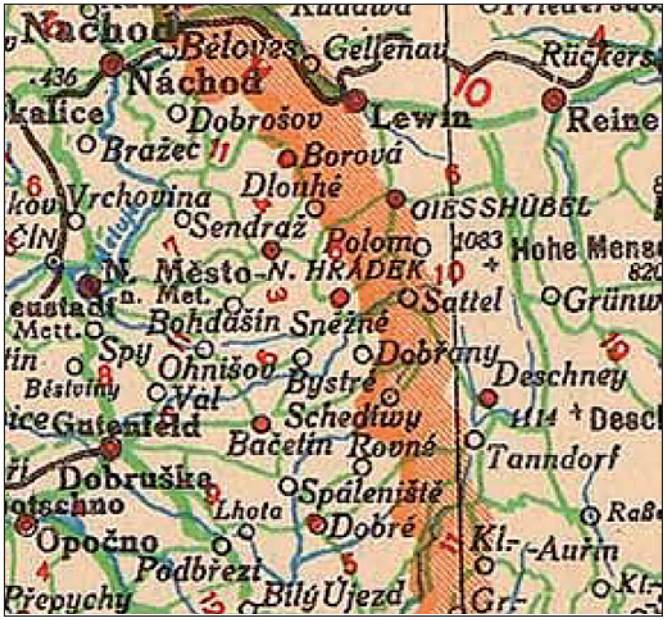

Z mapy je zřejmé, jak vypadaly hranice Protektorátu v druhé světové válce. Dlouhé-Rzy zůstaly u nás, vedlejší Olešnice už ne.

Do Nového Hrádku jsem se vypravil, když předpověď počasí předpovídala návrat babího léta. Ráno to vypadalo slibně ale brzy se to pokazilo a začalo pršet. Ovšem už jsem byl „v akci", tak jsem to dokončil.

Úvodem musím říci, že Nový Hrádek na mě působil velice „elegantně". Je to městys, tedy žádná vesnice a to přibližování se městu je tam všude vidět. Začal jsem na náměstí, které je špičkově upravené a dominuje mu pěkný kostel sv. Petra a Pavla. Za kostelem na svahu je upravený a poměrně velký hřbitov, který překvapí výhledem do dálky, směrem někam k Sendraži. Terén v okolí Nového Hrádku je opravdu členitý. Na jedné straně údolí Olešenky, které se táhne od Olešnice v Orlických horách a pokračuje přes Doly, které také patří k Novému Hrádku, dále do Pekla, kde se Olešenka vlévá do Metuje. Údolí pokračuje podél Metuje až k Novému Městu nad Metují. Na druhé straně je kopec, na kterém nedávno ještě byly čtyři větrné elektrárny, jejich zprovoznění bylo přijato Hrádečáky docela s nechutí (hluk), takže se, snad i s přispěním nějakých technologických problémů, podařilo projekt zrušit. Elektrárny byly odstraněny. Ovšem vznikla myšlenka z jedné udělat rozhlednu. A je to opravdu dobrý nápad, protože rozhled z ní bude opravdu excelentní. Už nyní je z toho kopce pěkný rozhled, ovšem to počasí nepřispělo k dobré viditelnosti, takže fotky nejsou nejlepší. Ale určitou představu dávají.

Ze silnice na Náchod nahoře odbočuje silnička vpravo dolů kopcem. Tam je obec Dlouhé-Rzy. Dlouhé dolů tím kopcem, Rzy v údolí Olešenky po proudu směrem k Rokoli. Když jsem se podíval do knihy „Nové Město nad Metují a jeho kraj", ze které čerpám informace o obcích bývalého novoměstského okresu, překvapilo mě, jak dlouhé povídání tam napsala obec Dlouhé-Rzy (viz vpředu). Přitom Dlouhé není ucelená obec ale spíše chalupy roztroušené různě po stráních. To platí i pro Rzy.

O významný rozkvět obce Dlouhé se zasloužil pan Bartoň z Dobenína, který zde postavil na dolním konci velmi zajímavé objekty, které dnes slouží policii ČR jako rekreační a školicí zařízení.

Při cestě obcí Dlouhé dolů jsem narazil na výstavný penzion „Hrádek" skládající se z několika objektů. Podívejte se na fotografie.

K obci Nový Hrádek patří i samota „Krahulčí". Protože považuji za povinnost navštívit všechny části obce, kterou popisuji, vyrazil jsem i do místa s názvem „Krahulčí". Je to několik chalup roztroušených na luční enklávě. Louka byla při mé návštěvě docela silně v některých místech podmočená. Místo je to zajímavé, dýchnou zde na vás staré časy. Chalupy jsou - předpokládám - používány k rekreaci. Na Krahulčí vede totiž pouze lesní cesta, z Nového Hrádku obloukem, z Dolů je to o něco blíže. Jel jsem tam autem, ale v některých místech jsem měl veliké obavy, zda vůbec projedu. V zimě projetí autem považuji za skoro nemožné, snad terénním SUV. Vede tam i lesní cesta z Borové.

Doly jsou pro mě zajímavé tím, že v poměrně sevřeném docela hlubokém údolí je umístěno několik menších firem a věhlasný výzkumný ústav Akademie věd. (Viz článek jinde).

Při svém potulování po oblasti jsem navštívil i zříceninu hradu Frymburk. Dnes je v soukromém vlastnictví, majitel nebyl přítomen, jen dva kusy horského skotu si mě se zájmem prohlížely. Samotný hrad, který jsem dříve tu a tam zahlédl z dálky, je opravdovou zříceninou, ovšem i tak působí majestátně. Z dolního konce Hrádku je to kousek.

Po cestě k hradu je v jednom místě pěkný výhled na lyžařskou sjezdovku s osvětlením. Docela pěkně příkrý kopec.

Nový Hrádek je jistě perspektivní obcí, o kterou mají zájem noví stavebníci rodinných domků, které jsem zde viděl.

Chloubou obce je jistě základní škola, kterou si postavili v roce 1923. Klobouk dolů, je to opravdu i dnes moderní objekt ve velmi dobrém stavu.

Docela překvapením je zde stále provozuschopné kino, ale jak to je v současné době s promítáním jsem nezkoumal.

Doporučuji návštěvu obce i jejího okolí.

Jindřich Buchal.

Zajímavá kaplička v Krahulčí.

FOTOGRAFIE Z OBCE NOVÝ HRÁDEK

a připojených obcí

Budova v jejíž bližší polovině sídlí Obecní úřad.

Pohled na náměstí v Novém Hrádku od kostela.

Zajímavý skřítek na náměstí v Novém Hrádku.

Hřbitov za kostelem s pěkným výhledem do kraje..

Novohrádecké kino.

Střed náměstí v Novém Hrádku.

Hospoda „Na kovárně“ naproti kostelu.

Zákoutí u kostela sv. Petra a Pavla.

Jeden z pěkných domků na náměstí - zde bydlí Pepa Drašnar a spol.

Výhled do kraje s kopce kde se chystá stavba rozhledny z tubusu bývalé větrné elektrárny.

Výhled do kraje s kopce kde se chystá stavba rozhledny - v pozadí se bělá věž novoměstského zámku.

Výhled do kraje s kopce kde se chystá stavba rozhledny - v pozadí rozhledna na Sendraži.

A toto je ten zárodek nové atraktivní rozhledny.

Výhled do kraje s kopce kde se chystá stavba rozhledny - toto je směr k Olešnici v Orlických horách.

Výhled do kraje s kopce kde se chystá stavba rozhledny - tentokrát to je údolí Olešenky.

Bunkr „Žižka“, v pozadí budoucí rozhledna.

Základní škola v Novém Hrádku - pohled zezadu.

Hasičská zbrojnice v Novém Hrádku.

Základní škola - pohled zepředu.

Základní škola - pohled z náměstí.

Krásná sokolovna v Novém Hrádku.

Nová výstavba v Novém Hrádku.

Jedna z chaloupek v „dolním“ konci Nového Hrádku.

Další z chalup v „dolním“ konci Nového Hrádku..

Lyžařská sjezdovka s večerním osvětlením.

Slavná zřícenina hradu Frymburk zblízka.

Ještě jedna chalupa v „dolním“ konci Nového Hrádku..

A ještě pohled zezadu.

Zákoutí s křížkem na „dolním“ konci Nového Hrádku.

Malebné prostředí na Krahulčí.

I v Dolech je pěkná chalupa. A naproti KOVAP.

Příjezd do Dolů po lesní cestě od Krahulčí. První z podniků je KOVAP.

Tak a tady je ten KOVAP z druhé strany.

Výstavná budova v Dolech - co to je nevím.

Další podnik v Dolech - jmenuje se VELOS.

A tohle je ten slavný „výzkumák“ Akademie věd.

Při příjezdu do Nového Hrádku jedete podle podniku KADEN.

Přes Hrádek jsem jel nahoru a odbočil na Dlouhé. První chalupa zvrchu u cesty v Dlouhém.

Dlouhé - další při cestě dolů je hospoda „U Čtvrtečků“ se starou lípou. Dnes mimo provoz.

A další na řadě na cestě dolů v Dlouhém je „Penzion Hrádek“. Toto je jeden z jeho objektů.

Dlouhé - impozantní vjezd do Penzionu HRÁDEK.

Pokračujeme-li v Dlouhém dolů, narazíme na tuto pěknou chaloupku.

A dále dolů v Dlouhém přijedeme k rekreačním a školicím objektům České policie.

Překrásný objekt až dole v Dlouhém u silnice do Olešnice v Orlických horách.

Zahneme-li na dolním konci Dlouhého vpravo vjedeme do části Rzy.

Rzy.

Rzy - autobusová zastávka u Andršovy hospody.

Rzy.

Rzy.

Rzy.

Rzy.

Návrat do Nového Hrádku - pošta.

NOVÝ
HRÁDEK
20

XVI. VŠESOKOLSKÝ SLET 2018

VÍTÁ VÁS
MĚSTYS
NOVÝ HRÁDEK
VESNICE KRÁLOVÉHRADECKÉHO KRAJE
ROKU 2011
1362 - 2012
650 let

ÚŘAD
MĚSTYSE

POHLEDY Z MĚSTA

OD KLADSKÉHO POMEZÍ

Články z doby mezi válkami.

Z pamětí kostela v Novém Hrádku.

Podle pověsti mezi lidem zachované stával Hrádek kdysi tam, kde jsou u cesty k Sněžné vedoucí, farské pozemky a les. Tam v místech, kde stojí nablízku kříž, stával prý tehdy kostel. Tolik jen pověst. Kdyby byla pravdivá, sahala by před rok 1384, neboť spodek nynější kostelní věže podle .zachovalého letopočtu v r. 1384 již stál. Tehdy to byla do roku 1721 zvonice, podobná slavoňovské, do polou zděná, od polou nahoru prkny bedněná. Na hřbitůvku stával chatrný dřevěný kostelík, který měl pouze jeden oltář s tabernaklem, vypůjčeným od Milosrdných z Nov. Města n. Met., a neměl varhan. Tak bylo před r. 1723, kdy nebyl postaven ještě nynější prostranný kostel.

Podle Lib. conf. v Praze byla na Hrádku fara již ve XIV. století, kdy se tu vystřídali plebáni:

1362—1364, Martin z Hrádku, plebán; patron čeněk z Lipé,
1364, Matěj z Nymburka, plebán; patr. Alžběta z Lipé.
1364, Jiří z Dobrušky, plebán; patr. Jindřich z Lipé.
1366—1367, Víšek, plebán; patr. Jan z Lichtemburka.
1367, Jiřík, plebán, dříve ve Verneřovicích; patr. Hynek z Náchoda.
1376, Řehoř, plebán.
1376, Petr, plebán, prve v Nekoři; patr. br. Štěpán a Jan z Dobrušky.
1396, Hemslín, plebán.
1396, Tomáš, plebán, prve v Nekoři; patr. Jan z Frymbunka.*)

V roce 1390 darovali bratří Jiřík a Neplooh a jejich matka Kuncza lán polí asi 30 jiter ke kostelu v Hrádku, aby si mohl plebán (farář) jednoho vikáře (kaplana) vydržovati. Z toho zřejmo, že tu tenkráte fara byla. Zanikla asi ve válkách husitských a byla filiálkou fary (děkanství) v Dobrušce.

Roku 1425 byl hrad Frymbuirik u Hrádku dobyt Sirotky. Roku 1592 byl na Hrádku farářem kněz Ondřej, zvaný Boháčův. Koncem XVI. století na Hrádku nebyl duchovní, neboť r. 1615 konal zde a v Slavoňově služby farář z Nov. Města Hradiště n. Metují. Byl to luterán Krištof Weiner, po něm Ondřej Václav Cohelius. Kněží z Nov. Města konali služby boží na Hrádku a v Slavoňově až do roku 1641, v kterémž roce obě kolatury jako filiální k Dobrušce připojeny. Z účtů města Dobrušky z r. 1656 jde najevo, že v té době aspoň nějaký čas na Hrádku katolický kněz přebýval.

Zaznamenáno tam:

»R. 1656 na Hrádek po dvakráte jezdíce k p. páterovi Ondřejovi Vrbskému s psaním od konsistoře.«

Roku 1721 za Jeronýma hrab. Colloredo na Hrádku zřízena byla fara, k níž připojena i kolatura slavoňovská. Bohoslužby konány vždy po dvě neděle na Hrádku a třetí neděli v Slavoňově. K nové faře připojeny byly vesnice Hrádek, Sněžné, Rzy, dvůr Dlouhé, Borová, Sendraž, Meziles, dvůr Bydlo, Bohdašín, Tis, Jestřebí, dvůr Studénky, Libchyně, Slavoňov, Vanovka, Blažkov a Zákraví. Na Hrádku, tehdy vsi, už od polovice XVII. století s několika jinými vesnicemi (Bohdašín, Tis, Rzy, Dlouhé) dohromady jednu rychtu tvořícími, obnovena byla v pol. XVIII. století práva městečka. Se Slavoňovem zůstala farnost hrádecká spojena do 30./I. 1787, kdy v Slavoňově zřízena samostatná duchovní správa (lokálie).

Desátek faráře hrádeckého z filiální kostelní osady slavoňovské pro zajímavost uvádíme:

Z obce-osady:	vajec:	lnu:	koláčů:	másla a sýra (liber):
Slavoňov	43	2 klouby (3 klouby	9	34
Bohdašín	62	(25 žemní 1 kloub	16	46
Vanovka	15	1 kloub (2 klouby	3	14
Mezilesé	42	(20 žemní	14	40
Sendraž	25	50 žemní (1 kloub	10	26
Jestřebí	24	(12 žemní	5	20
Blažkov	13	25 žemní (1 kloub	3	14
Libchyně	18	(5 žemní (1 kloub	4	14
Zákraví	18	(5 žemní	4	14

Těchto devět osad mělo tehdy 1274 duší. K církvi římsko-katolické přihlásilo se koncem r. 1651 a během r. 1652: mužů 37, žen 21.

Ze Slavoňova 10 mužů a 9 žen,
ze Rzů 1 muž a 2 ženy,
z Bohdašíma 26 mužů a 35 žen.

Ku zpovědi a přijímání přistoupilo podíle výkazů Jesuity P. Václava Příbramského v kostele na Hrádku v březnu 1653: 15. března 73 osob, 16. března (v neděli) 140 osob, 17. března 92, 23. března (v nedělá) 128 osob.

Z rychty hrádecké dáno švédskému veliteli hraběti z Hodic (byl to moravský šlechtic, emigrant) a na regiment hotových peněz 883 zl. 3 kr., za rozličná viktuália, pivo, máslo, sůl, drůbež 82 zl. 30 kr., za obilí, seno a slámu 289 zl. 36 kr., za dobytek hovězí a drobný 610 zl. 30 kr., za dobytek koňský, pobraný, 645 zl., za škody od soldátů švédských a pobrané nábytky 1191 zl. 40 kr.

A to za dobu od sv. Ducha r. 1639 do sv. Matěje 1640. Účtovali dne 2. máje 1640 z Hrádku: Mikoláš Staňků, rychtář, Martin Širokey a Matouš Ptáček, konšelé.

Vrchnost opočenská posílala v druhé polovici XVII. století do hrádecké rychty k zpeněžení 3 centnýře sýrů, které, jakož i jiné věci (ryby atd.) musili poddaní kupovati.

V okolí Hrádku, u Bydla, Bohdašína a j. bývaly železné doly, tavírny a slévárny. Památkou na hrádkovské šmalcovny a slévárny v Dolech a ve Šmalcovně byl ještě v první polovici XIX. stol. ve mlýně u Roubalů pod Frymlburkem nalezený kotlík (měděnec, jak se v okolí říkalo) s tímto označením a nápisem:

Anno 1693 den 26. Augusti, Joannes OBST Schmeltir-Meister unter Frumberk EVA.

Roku 1728 František Matěřovský, S. J. missionář, na holé udání Matěje Fischera, mlynáře panského pod Frymburkem, jako podezřelce náboženského s biřicem vedl do šatlavy v Dobrušce, kdež jemu jednu nohu do želez, druhou do klády přes noc dáti poručil, z čehož potom měl nemalé oplétání, byv vrchním opočenským konsistoři v Hradci Král. udán, (Paměť. děkanství v Dobrušce.)

V r. 1756 táhlo od N. Města přes Hrádek a Sněžný 3000 mužů vojska pruského, které tu a v okolí mnoho škod nadělalo, dobytek koňský a hovězí pobralo a ukládalo platy rozličné.

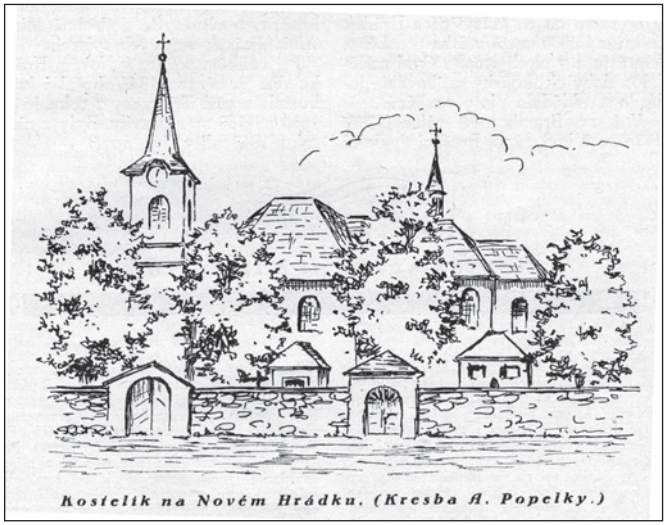

Kostelík na Novém Hrádku. (Kresba A. Popelky.)

V t. zv. Bramborové válce (12./8. 1778 ve 3 hod. ráno) Prušáci vyvlekli rychtáře Františka Reitha na Hrádku z postele a odvezli do zajetí do Kladska, odkudž byl teprv 13./2. 1779 propuštěn.

V měsíci březnu 1851 bylo na Novém Hrádku veliké vzbouření lidu, podnícené P. Josefem Kleinem, který lid popudil, aby se vzepřel pohřbení evangelíka Františka Dusila na tamní hřbitov, o němž píše podrobně Mistr Alois Jirásek ve svých spisech.

Při velikém požáru v Novém Hrádku dne 9. března 1843 shořel i kryt kostela a věž. Tři zvony z roku 1642, 1650 a 1730 se roztavily. Byly z nich roku 1842 ulity dva nové.

*) Střídali se tedy hodě často.

Adolf Popelka.

O pokladech.

Naši pradědové v zapadlých vískách pod Dešenskými horami málo zvídávali o tom, co se děje ve světě. Nebylo novin, poštovní spojení bylo ještě v plénkách. Dlouho byla poslední pošta našeho okolí Josefov. Jaká to byla vymoženost, když byla zřízena pošta v Novém Městě n/Met. a dokonce na Novém Hrádku, což se stalo teprv před 60 roky! Že bude někdy i železnice naším krajem projíždět, nenapadlo nikomu ani ve snu. Což pak teprv telefon, dokonce bez drátu — anebo aeroplan! Karabáč a lískovka panského drába, kláda a temnice v panském zámku vznášely se nebohým poddaným neustále nad hlavami jako Damoklův meč a nedaly jim ani klidně spáti. Poddaný musel míti stále na paměti pravidlo:

»Mlč a pracuj«.

A když poddaný pohleděl na hrdý zámek opočenský, shlížející se v hladině rozsáhlého rybníka Broumaru a patřící slídivým okem do poddaného mu kraje kolem, jen si tiše vzdechl, zaťal pěsti za zády nebo v kapsách a v duchu svolával hromy na svoji milostivou vrchnost.

To však nikterak nebránilo, aby se v neděli, v patronátních kostelích s duchovním nábožně, jak bylo ve zvyku, spolu nemodlil »za zde panující knížecí rod«.

Vícekráte opakované pokusy poddaných setřásti aneb alespoň zmírniti nesnesitelné jho poddanství a roboty minuly se vždy účinkem a končívaly zle,

ba mnohdy hrozně pro účastníky. Lid byl udržován v nevědomosti a pověře, neužil nic dobrého a příjemného na zemi a po smrti hrozil mu očistec a peklo se všemi svými hrůzami.

Hrůzné obrazy očistce a pekla, s namalovanými ubohými dušemi v ohni se škvařícími, a strašné kontrfeje hnusných ďáblův namalovány byly v kostelích, kaplích, kostnicích, šerých chodbách starých klášterů, na hrubých dřevorytech starých modlitebních knih, postil, kancionálův i jarmarečních modlitbiček a písniček. V každé vsi obíhal alespoň jeden výtisk hrůzné, jesuitou Matějem Štajerem z vlastiny do češtiny přeložené knihy »Věčný pekelný žalář«, kde s rafinovaností lepšího účelu hodnou vypisovány a obrazy znázorněny byly různé muky v pekle, na hříšníky čekající. Vše podle vlastního vyprávění účastníků, v mukách pekelných se trápících.

Víra v různá zjevení duchů, ďáblů, strašidel, v kouzla a čáry panovala ve všech vrstvách obyvatelstva.

V noci vyjiti z domu troufal si sám málokdo. Kol hřbitova již netroufal si teprv nikdo. Zvláště kol půlnoci, kdy duchové a kostlivci prováděli své reje, kdy se stávalo, že lebky nebožtíků se koulely za chodci po cestě jako koule na kuželníku. To se vyprávělo o starém zašlém hřbitůvku »u staré zvonice« mezi Bystrým a Janovem.

Na lukách, na bažinách a kol tůní poskakovala v noci světélka, která mátla a sváděla chodce a zbloudilé.

Kol rybníků bylo též nebezpečno jiti kvůli hastrmanu, který chodce k sobě vábil a pod vodu stahoval.

A není tomu tak příliš dávno, kdy stála u Kajetánova rybníka nad stavidlem stará sehnutá vrba, o níž lidé tvrdili, že na ní sedával hastrman, že ho babička viděla jedenkráte na vlastní oči.

Ve zříceninách starých hradů a klášterů slyšívali lidé v půlnoční době tajemné dunění, rachot, skřípění, rachocení závor, okovů a řetězů, ržání koní, tajemný zpěv, vzdálené zvuky varhan a zvonů, vzdechy, lkaní a pláč. (Frymburk, Dobřany, Výrov, Hradiště a j.).

Strach před různými nadpřirozenými, nadzemskými a nepochopitelnými úkazy ležel na prsou lidu, tlače ho jako můra, rdousil staré i mladé. Nebylo také divu. I modlitební knihy oněch dob obsahovaly modlitby a zaříkání proti čárám a kouzlům, antifony a zaklínání, vzývání různých svatých a světic, patronů a přímluvců v různých případech a potřebách životních. Byli to, abychom je tak moderně nazvali, nebeští odborníci, kteří byli pověřeni různými referáty.

Tak na př. platil evangelista sv. Lukáš jako patron a ochránce hledačů pokladů! Jeho prosili o přispění, k němu na modlení »na dobrý úmysl« dávali. Na týž úmysl rozžíhány mu svíčičky a lampičky, vyvěšovány obrazy a stavěny jeho sochy k veřejnému uctívání.

Myslím, že nebylo v celé zemi kraje, města neb vísky, kde by se nebylo vyprávělo a nevědělo o nějakém pokladu. Kde bývaly skryty ony poklady, o nichž se vyprávělo při hrčení kolovratů neb při džbáncích v krčmách?

Místa ona byla nejrůznější. Hlavně ovšem byly to sklepy starých hradů a klášterů, na křižovatkách, v blízkosti kapliček, božích muk, soch, ve skalách, lomech, hromadách kamení, ve mlýnech, krčmách, statcích, slujích a jeskyních, ponořené v rybnících, tůních, studnách, splavech a vantrokách. Poklady byly zakopány v domech ve sklepích, pod kamny, prahem i pod stolem, pod stromy, v zakopaných hrncích neb kotlících s penězi, pod keři lískovými, bezovými a pod., krátce na tisících různých místech, dokonce i v hrobech v rakvích.

Nejeden starý skrblík a lakomec, na jehož smrt se těšili dědici, vytřel jim zrak a vzdor tomu, že se říkalo, že své jmění si na onen svět zajisté nemůže vzíti, přece jen si své peníze vzal s sebou v starém kabátě, v němž chtěl býti pochován. Ostatně je velice pochybno, že by bývalo možno za starších dob opravdu velkých sum na- hromaditi a jich plné hrnce neb kotlíky zakopati. Peníze měly mnohem větší cenu a bylo mnohem nesnadnější nežli v naší době nahromadit větší kapitály. Tehdy bývalo mnohdy i stříbro dosti vzácné, raženého zlata pak prostý venkovan nespatřil po celý svůj život. A proto různá ona vyprávění, že ten či onen bohatý sedlák nebo mlynář dal věnem dceři věrtel nebo dokonce korec tolarů a dvacetníků (Osiček!), možno vřaditi do říše pohádek.

A ve skutečnosti také všecky ony, ponejvíce náhodou objevené »poklady«, se omezily ponejvíce na hrnéčky stříbrňáků nebo dokonce na bezcenné měďáky.

Také v naší krajině kolovala a dosud ještě koluje nejedna pověst o zakopaných pokladech. Známa bývala zejména pověst o pokladu v okolí sochy Kristovy na cestě od Nov. Města n/Met. k Rezku. Ne sice na místech, kde ona socha stojí nyní, ale tam, kde stávala do let osmdesátých minulého věku, asi 100 kroků výše od velikého dubu, tam, kde je cesta prohloubena. Poklad prý byl na místě, kam kteréhosi dne, v určitou hodinu padal stín Kristovy hlavy.

O jiném pokladu v okolí Nov. Města se vyprávělo, že je skryt v okolí někdejší kapličky 14 pomocníků, u trosek hradu Výrova (o němž psal Jirásek v Husitském králi), kudy se nyní vine nová silnice dolů do Klopotova. O tom se říkalo, že může býti vyzvednut spolu s vysvobozením zakleté panny, hlídané drakem v podzemních chodbách a slujích okolo Výrova. Klíč k těmto sklepením bylo nutno vyrvati z tlamy ohnivému psu, který se občas objevoval dole v údolí, na Beranově mostě. S tím spojeny byly ještě jiné různé podmínky, na př., že vysvoboditel musí být poctivým mládencem. Ubíhal rok po roce, staletí po staletí, aniž by panna došla vysvobození a je už důkladně starou pannou. A podobné pověsti kolovaly skoro v každé vsi.

Proto nezůstává v tom ohledu ani Bohdašín pozadu a má také svou místní pověst o pokladu, která se tu vypráví už přes 150 let od pokolení k pokolení a dochází víry i v dnešní době. Místem, kde je prý poklad ukryt, je bývalá krčma, čp. 1, na samém kraji obce, kde od silnice dobrušsko-novohrádecké odbočuje starodávná cesta, bývalá cesta od hor k Novému Městu n/Met.

Císař Josef II., vraceje se z cesty s hor, kde na Kunštátě přenocoval a vzav sekáči kosu, zkusil sekati oves, jel touto cestou dále směrem k Nov. Městu (asi 3. září r. 1779). Obyvatelé bohdašínští očekávali prý panovníka u oné krčmy a pozdravovali jej. V hluboké cestě potkala družina císařova, jedouc dále k Bohmánkám, člověka, vezoucího na trakaři koš švestek. Byl to kterýs chalupníček ze Sněžného, který byl nakoupit švestek v Zákraví. Voláno naň, aby se vyhnul, že tu přijíždí císař. Ale strejda odpověděl: »Vyhněte se jen pěkně sami, jedete prázdní, ale já vezu náklad«.

O této episodě vyprávíval můj děd, jehož otec byl očitým jejím svědkem. V Čes. Mor. kronice jest napsáno, že Josef II. jel k Dobrušce. Zmíněná bývalá krčma bohdašínská byla v oněch dobách majetkem rodiny Vondřejců (urbář opočenský z r. 1773).

Na tuto krčmu a snad také na posledního krčmáře z toho rodu se vztahuje místní pověst o pokladu.

Zmíněný krčmář byl snad posledním z krčmářů v starodávné oné krčmě, byl starým mládencem a obýval krčmu sám se starým černým kocourem. Žil skromně, ba nuzně, ničeho si nedopřál a jen schraňél, střádal a ukládal peníze. Často za noci vídávali prý lidé, jak za zastřeným okénkem přístěnku, při svitu blikavé lampičky přepočítává peníze, jež měl tu kdesi schovány, každý druh zvláště v plátěných pytlíčcích. Starý černý kocour seděl mu přitom buď na rameni nebo přímo před ním na stole, jako by ho hlídal. Žádný zloděj se nikdy neodvážil, aby krčmáře okradl. A jednoho dne našli lidé starého krčmáře v posteli mrtvého. Rozumí se samo sebou, že první starostí truchlících pozůstalých bylo nalézti nebožtíkovy pytlíky s penězi.

Prohlédli celou krčmu od podvalů až po hřeben střechy. Obrátili vše v domě i ve sklepích na ruby, marně! Po penězích nebylo ani památky a starý černý kocour také beze stopy zmizel.

Lidé si vyprávěli, že prý asi krčmář své peníze někde zakopal, a později vznikla i pověst, že starý černý kocour, svítě očima, peníze hlídá, obcházeje za noci kolem krčmy. A čas od času vždy znovu kopáno v chalupě a jejím okolí. Obrácena takřka na ruby. Zvláště pátráno ve dvou starých, podnes zachovalých sklepeních. Také v zahrádce, na sadě a v křovích kol chalupy kopáno — ale vše nadarmo. Nikdy se nic nenašlo. Ale lidé do dneška staré té pověsti věří a zejména byli to sami majitelé chalupy, která už dávno krčmou býti přestala — (snad už brzy po smrti onoho lakomého krčmáře), kteří pověsti věřili a svoje štěstí zkoušeli. Tak činí i nynější majitel!

Adolf Popelka.

Ve škole v letech sedmdesátých.

Do roku 1874, dokud nebylo učitelských ústavů, stačilo k průkazu způsobilosti pro učitele, když uměl číst a psát, později prošel šestiměsíčním nebo ročním kursem (preparandou). Učiteli se stávali často vysloužilí poddůstojníci, takže co se týče říznosti, metla a dlouhé pravítko všechno vyřídily. Metly na sebe přinášeli si žáci sami a bylo pravidlem, že kdo novou březovou metlu, zvanou »březovku«, přinesl, nebyl toho dne bit.

O pohodlí žactva nebylo postaráno tou měrou jako nyní. Každá škola na vesnici vypadala jako obyčejná chalupa. Když se naskytla »chalpa« na prodej, koupila ji obec k účelům školským. Škola ve Studnici byla v chalupě, která byla dříve pálenkou, t. j. pálila se v ní »kořauka«, dokud ve Studnici byl zámeček a sídlo šlechtické. Ve škole byly třídy a byt pro učitele. První třída byla v přízemí se dvěma okny v čele. Druhá třída byla na půdě, dvě okna byla v dřevěné lomenici směrem k severozápadu a třetí okno bylo ve střeše směrem ke kostelu. První třída byla dost světlá, avšak ve druhé třídě, když bylo zamračeno, nebylo mnoho viděti. Lavice byly velmi staré, pořezané, s otvory pro inkoust, ve kterých však kalamáře nebyly, každý si musel donášet inkoust ve »flašičce« sám. V létě, když byly třešně, bylo hej.

Natrhali jsme si černých kostelnic do kapsy a podělili jsme ještě celou lavicí nebo dvě, každý smáčel pero do černé třešně a písmo vypadalo jako písmo psané inkoustovou tužkou. Ocelová pera se dostala do školy ve Studnici asi v letech sedmdesátých a před tím učitel ráno před vyučováním opravoval nožíkem zvaným »tedrmesr« žákům pera z brků husích křídel.

Výbava žákova do první třídy sestávala z břidlicové tabulky a kamínku, dále z pírníku pro pera a ze slabikáře. Tabulka stála 12 krejcarů rak. čísla, pírník 6 krejcarů. Tento materiál nosili žáci v mošně a bylo to po válce v roce 1866, kdy k tomuto účelu sloužily staré rakouské tornistry zvané »telata«, kterých na bojišti leželo hojnost. Děti chudších rodičů z vesnic blízkých bojišti nosily ponejvíce mošny ze starých »tanejster«. Pro druhou třídu bylo potřeba čítanky, velkého katechismu a obrázkové biblické dějepravy. Ovšem byly děti, které se obešly bez jakýchkoliv pomůcek.

Vyučovací předměty byly hlavně čtení, psaní, počítání a kreslení a dvakrát v týdnu jedna hodina náboženství. Pro kreslení se užívalo velké obálky, do které se vkládaly listy ke kreslení. Obálka ta zůstávala ve škole a listy se do ní přidávaly. Takový list stál jeden krejcar, avšak v tkalcovských rodinách nebylo možno, aby každý týden se vydával krejcar na kreslení, a tu si někteří žáci pomáhali tím, že hotový výkres z listu vymazali a na vymazaný papír kreslili znova, což se opakovalo tak dlouho, dokud se papír neprodřel. Malý čtverec »radýrgumy« stál jeden krejcar.

Stalo se nám při vyučování ve druhé třídě jednoho listopadového odpoledne 1875, že vniklo něco do okna. Učitel Heller sáhl si do vlasů a žáci slyšeli hvízdnutí, které pocházelo od broků. Někdo si střelil na vrabce a trefil školu. V okenních tabulkách bylo několik dírek. Byl z toho ten den velký křik, avšak učitel proti pachateli ničeho nepodnikal.

Školní známky byly tenkráte jen čtyři. Vysvědčení byla čtvrtletní a kdo vyšel ze školy, dostal vysvědčení na propuštěnou. Školou povinné děti z tkalcovských rodin byly stále přidržovány doma k soukání, hned od šesti roků. Ráno, než se šlo do školy, byl úkol odsoukat dvě přízná přadýnka tkaní na malé cívky, což vyžadovalo hodinu času. Když žák přišel navečer ze školy, měl zase za úkol odsoukati až dvě štůcky osnovy, což trvalo až tři hodiny. Nějakého povyražení nebylo, pouze, když navečer nebylo viděti na soukání a ještě se nesvítilo, mohly se děti »vyluftnout«. V zimě, jakmile děti přišly ze školy, musily se zout a boty, které tenkráte byly s holínkami, pověsit na bidlo u kamen, aby se usušily na příští den.

Z jara, když nastalo pěkné počasí, upadala docházka do školy, neboť některé žáky táhlo více chytání raků a ryb nebo toulání po lese Skále. V takových tkalcovských rodinách, kde býval hostem nedostatek, děti byly nuceny si něco také přivydělat a tu se jim naskytla příležitost, aby ve vesnicích blízko panských dvorů chodily z jara a v létě jednotkovat cukrovku a plely mezi ní trávu. My jsme chodili k Ratibořicům. Pracovní doba byla ráno od

šesti do šesti navečer a když bylo pole u Heřmanic nebo u Skalice, trvala cesta pět čtvrtí hodiny, takže ráno jsme musili vyjiti z domova zrovna, jak slunce vyšlo a navečer jsme se vrátili, když slunce už chytalo horu. K jídlu brávali jsme si obyčejně čtyři krajíčky suchého chleba, málokdo měl pomazáno; jeden krajíček na desátek, dva na oběd a jeden na svačinu. V poledne byla hodina odpočinku. Bylo nás tam ke stu vesměs školních dětí do 14 roků u poručníka Nývlta, který prováděl dozor. Poručník musel míti železnou trpělivost, ale věděl si s námi rady. Měl sukovatou tlustou hůl, kterou vyrovnával pranice, ke kterým docházelo neustále. Každý chlapec plel dva řádky, a když plel nedbale a s travou vytrhal i řepu, pomáhal si tím, že vytrhanou řepu znovu sázel. Ovšem že hned uvadla a na to byl také hned výprask. V parných dnech, kdy byla žízeň, nosili dva chlapci v pánvi na hlavě vodu, při čemž se stávalo, že se opozdili u česáčů, kteří právě trhali třešně, načež zas býval výprask, když vodák byl zamazaný od třešní. Plat byl na tehdejší dobu dosti slušný. Od 10 do 12 roků bylo 16 krejcarů na den a od 12 do 14 let 20 krejcarů. Když práce s pletím byly skončeny, říkal poručník Nývlt:

»Tak, kluci, v neděli za vás dám ve Skalici na mši svatou a v pondělí už nechoďte.«

Učitel a školní úřady nikdy proti špatné docházce školní neměli tenkráte námitek, jelikož místnosti byly pro 90 až 100 dětí nedostatečně veliké a učitel byl rád, když dětí bylo méně, neboť mohl třídu lépe ovládat.

Ke konci školního roku konával se výlet na Bukvaldu. Bohatší rodiny v obvodu školním na výlet přispěly a tu bylo hojnost chleba, žemliček a piva. Prázdniny trvaly od 15. července do 1. září a učitel ustanovil nejlepšího žáka z vesnice, aby po dobu prázdnin dával pozor na mravné chování ostatních žáků.

Při škole byla knihovna, ale knihy byly tištěny ponejvíce švabachem. Obsahovaly látku náboženskou a dějepisnou. Knihy náboženské se zabývaly líčením rozdílů mezi církví katolickou a protestantskou, s tendencí katolickou. Pěkné povídky pro mládež byly z nakladatelství Jaroslava Pospíšila v Praze, které byly již tištěny latinkou a z nichž nejvíce byly žactvem čteny povídky od Nieritze.

Václav Škoda.

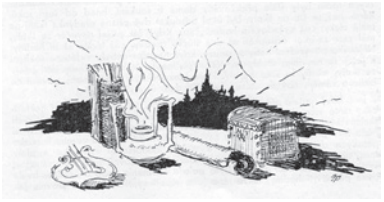

Z deníku bývalého kantora.

Václav Viravský, obchodník a měšťan dobrušský, narozený r. 1829 v Malé Skalici na bývalém panství smiřickém, byl nejprv podučitelem v Slavoňově, pak Mokrém a nakonec v Dobrušce, kde se oženil a učitelského povolání vzdal. V jeho deníku, který vedl až do roku 1877, se nachází hojně zajímavých zápisků o tehdejších poměrech školských a učitelských, i různé cenné zprávy o událostech a poměrech v našem podhorském kraji. Rodiče Viravského byli zámožní. Měli tři dítky, z nichž dva chlapce. Václav se dobře učil a prospíval v hudbě, proto na přímluvu tehdejšího učitele na Pouchově, Vosyky, byl dán na hlavní, tehdy německou školu do Kr. Hradce, kam z domova denně docházel a potom do učitelské přípravky. V té době byly takové kursy v diecési královéhradecké tři: v Králové Hradci, Pardubicích a Králové Dvoře, jež byly střídavě české a německé. Kandidáti museli býti staří aspoň 17 roků. Do toho zákonitého stáří Viravského v r. 1846 připadl právě kurs německý.

Nechtělo se mu ještě rok čekati, proto se přihlásil, ač se pokládal za dosti slabého v němčině. Byl přijat a po ukončení kursu vykonal zkoušku s dobrým prospěchem.

Nyní mu nastala starost sehnati si nějaké slušné místo. A tu právě učitel Vosyka dostal dopis od učitele Cvacha ze Slavoňova, nevěděl-li by o nějakém řádném pomocníku. To sdělil Vosyka Viravskému, dal mu doporučující list a ten se dne 5. srpna vydal na cestu do Slavoňova.

Z Nového Města si zmýlil cestu a šel na místě k Rezku a Slavoňovu přímou cestou k Jestřebí.

Od Jestřebí pak musel přes Lipchyni k Slavoňovu. Velice byl překvapen: starým slavoňovským dřevěným kostelem, připadajícím mu jako ovčín v Malé Skalici a ještě více starou dřevěnou školou a zvonicí, stojící před vchodem na hřbitov. Tato stará dřevěná škola, v dřívějších dobách snad sborovna, stála až do roku 1859, kdy postavena škola nová.

»Tu ve mně hrklo a zůstal jsem celý ztrnulý«, píše Viravský.

»To že má býti škola? Tu jsem si jinak představoval! Při tom rozjímání kráčím nejapné k té dřevěné chalupě. Vstoupiv dveřmi, toliko klapačkou s provázkem opatřenými do malé síňky, viděl jsem vpravo dveře do učebny, okolo chlebové peci s ohništěm ke druhým dveřím. Zaklepu a slyším volati »Herrein.« Přede mnou stojí člověk dlouhý, hubený, hlavu, kterou často kroutil, trochu na stranu, často třel pravou nohu o levou. Na mé oslovení, mám-li čest s p. učitelem, odpověděl«

»Ano, co pak si přejou?«

Oznámil jsem mu příčinu svého příchodu a odevzdal mu list. Když jej přečetl, pravil:

»Dobře, sednou si.«

Seděl jsem jako zmoklá slepice a prohlížel byt učitelův. Otázal se mne, jestli bych chtěl býti u něho za pomocníka. Odpověděl jsem mechanicky — ano! (Přeškoda, že jsem to kdy vyřkl!) Dále pravil, že mne nebude zkoušeti, neb mne p. učitel Vosyka pochvalně popsal. Byl jsem veden do třídy, kde jsem teprve užasl. Dveře na petlici, vpravo osm lavic, na konec stupátko, na němž stála katedra, vlevo ode dveří veliká chlebová pec, na které bylo na prst prachu a kamna. To vše zaujímalo polovici místa. Za pecí napříč 4 lavice. V čele s velmi od- chlíplou omítkou na stěně kříž a na podstavci černá tabule. To byla tedy ta místnost, kde jsem z malých horských dětí měl dělati mudrce, vštěpovati jim moudrost a všelikou učenost a z pařezů tvořiti tvory boží a jiné velikány. Jak by to dnes bylo, zůstal jsem vyjeven a jako ztuhlý, z kterého ztrnutí jsem byl vytržen svým budoucím principálem, nesoucím v ruce dvoje housle a partesy. »Zahrajeme si něco«, pravil. Byla to dueta od Pleyla. (Zkouška ze hry na housle i na varhany v kostele dopadla dobře.) Poněvadž se den schýlil ke konci, zůstal nový podučitel ve škole přes noc. Seznámil se také s dcerami učitelovými, Franclou, starší a Mančí, mladší sebe. K večeři byly brambory a jako zvláštní úcta k hostu - vařené trpké hrušky, k snídani ráno jakási polévka. Maso a káva bývá prý u nich jen v neděli. Při odchodu dav učitel Viravskému na půlarch psanou žádost k vikáři o přijetí V. za podučitele, s ní se měl zastaviti u vikáře v Jesenici. Vikář v Jesenici se na V. jaksi útrpně podíval a otázal, zda si přeje do Slavoňova. Když V. přisvědčil, podepsal a podotkl, že až tam bude, vyhotoví dekret. Viravský dokládá, že ho pak velice mrzelo, že místo v Slavoňově přijal, zaplakal si a byl pak zamlklý. Přes to však koncem srpna, naloživ své věci, kufr, postel, peřiny a knihy na vůz, odejel provázen otcem do Slavoňova.

Prvním programem starého p. učitele bylo sděliti mně, co všecko mám činiti za 30 zl. šajnů, neb 12 zl. stříbra ročního platu. (Tolik měla tehdy ročně děvečka ve vsi, mimo bídnou stravu a prádlo.)

Jinde býval k celému zaopatření připočítán byt, zde však nemohlo býti o bytu žádné řeči, poněvadž jsem měl postel ve třídě, na tak malé prostoře, že se tam sotva vešla - a na pec ji dáti se mi hnusilo.

Mimo to bylo tam tolik prachu, puchu, smradu a blech z dvou set dětí, že jsem dal přednost tomu, spáti na půdě za komínem, kde to nebylo zrovna příjemné, zvláště za deště a sněhových vánic, často mi koukaly jen oči a nos ze sněhu. To byl tedy můj vzdušný zlatý zámek, o němž jsem sníval! Byl jsem povinen zastupovati učitele ve škole, kam sám přicházel jen tehdy, měl-li se svou starou nebo dcerami nějakou mrzutost.

Ve škole buď četl noviny nebo něco jiného kutil a mně jen překážel. V kostele jsem musel ve všední dny hráti na varhany a mimo to vždy třetí den kostelničit, na mši velkým zvonem zvonit, kněze oblékat, světla rozsvěcet a shášet, při mši hrát na varhany a zpívat, neb lidí chodilo do kostela velmi málo, v neděli sezvánět do kostela, v poledne a klekání velkým zvonem, o ranní hrát na varhany, před velikou přichystat a naladit všecky hudební nástroje. Tehdy se provozovala v Slavoňově figurální hudba velmi slušná, mnohem lepší než jinde, což bylo unikum.

Po přehrání Pange lingua jsem musel spěchati na zvonici, zvonit velkým zvonem poledne, dokud šel lid z kostela. Principál byl zároveň kostelníkem a zádušníkem, začež bral ze štoly předem čtvrtý díl za zvonění klekání a v poledne a potom stejný díl s oběma kostelníky (druhými). Musel jsem též přisluhovali knězi při křtech, a to vše »zadarmo «. Musel jsem choditi za učitele většinou na pohřby, obzvláště za špatného počasí, do obcí vzdálených hodinu cesty. V zimě za krátkých dnů se muselo vyjíti za tmy přede dnem. Tu bylo potřebí křížku, který byl uschován v kostnici. Dva hochy, které jsem jako zpěváky bral s sebou, jsem nemohl poslati po tmě pro kříž. Musel jsem jiti sám, ač mi s počátku vlasy hrůzou na hlavě vstávaly.*)

Ve stavení u mrtvoly se zpívalo mnoho písní, cestou Miserere, takže jsem mnohdy byl velice unaven.

A za to vše jsem nedostal nikdy ani krejcaru! Jen při lepších pohřbech (s hudbou) jsem dostal stejný plat jako jiní hudebníci.

Také bylo mou povinností cvičiti děti v hudbě, začež ovšem bral plat principál. Můj hlavní zdroj příjmů byl z hudby o tanečních zábavách. Ale jaký to ponižující, hnusný výdělek pro učitele! Co naplat, musel to dělati každý a bylo tak ve zvyku, že učitel tím na vážnosti neutrpěl, ano stál o mnoho výše nad jinými, nežli teď v tom osvíceném, zdánlivě vzdělaném světě. Potom nějaká maličkost ze štoly, jinak jsem nepřišel ani na krejcar.

V Slavoňově bývali dříve dva podučitelé. Jeden vyučoval celý rok v Mezilesí a Sendraži, druhý v Slavoňově, a toliko v zimních měsících v Bohdašíně. První rok se vyučovalo u kováře Popelky, který měl zvláštní, dosti prostornou světnici (roku 1846/47). (Vyučování počalo v prosinci a trvalo obyčejně do konce února.) Po francouzských válkách vyučoval v Bohdašíně válečný invalida Dyntar v čp. 49, který při vyučování tkalcoval. Také v staré hospodě čp. 53 bývala zimní škola. Trvalo 100 let, nežli se domohl Bohdašín samostatné školy. Několikráte bylo už nakáceno na stavbu školy dříví v obecním lese, umístěno na návsi a shnilo.)

V Bohdašíně chodil učitel na obědy »po lumerách«. Viravský píše: Zde se dostávaly obědy po pořádku, kamž si učitel docházel a sice za každého žáka jednou.

I mně bylo usouzeno 1. prosince 1846 jíti do Bohdašína vyučovati. Tam jsem byl, jako bych přišel ze zajetí. Lidé mne měli rádi a přáli mi a přičinili se dle možnosti, aby mne co nejlépe uctili. Musel jsem však každý den po vyučování jiti domů. Touto každodenní chůzí při tuhých mrazech, zvláště však nastuzením při t. zv. Tříkrálové koledě v devíti obcích mi omrzly nohy tak, že mi zůstala památka provždy.«

(V Dobrušce roku 1859 Viravský ze školní služby vystoupil a začal faktořiti.)

Adolf Popelka.

*) *Dosti prostorná kostnice byla (mimo malý prostor vpředu, kde byl oltářík, s hrůzným obrazem duší v očistcovém ohni se škvařících) celá naplněna umrlčími lebkami a hnáty, jimiž byl i přední prostor okrášlen. Teprv kol roku 1880 vykopána byla veliká jáma a kosti, v nichž hnízdilo různé živočišstvo, zakopány do země.*

INSPIROMAT

III. Mládí je božská nemoc, z níž se každý den trochu uzdravujeme

V mládí každý věří, že svět začal teprve jím, že je tu vlastně všechno jen kvůli němu.
GOETHE.

Mladí lidé mají sklon myslet si, že jsou moudři, jako si opilí myslí, že jsou střízliví.
CHESTERFIELD.

Pomlouvání mladých lidí je nezbytná součást duševní hygieny starých a znamenitě povzbuzuje jejich krevní oběh.
I. P. SMITH.

Jak staří hudou, tak mladí pískají.
NĚMECKÉ PŘÍSLOVÍ.

Co do sudu přijde nejdřív, tím je cítit napořád.
ISLANDSKÉ PŘÍSLOVÍ.

Od starého vola učí se orat mladší.
IUVENALIS.

Blaze tomu, kdo rád vzpomíná svých otců, kdo vesel baví posluchače o jejich činech, jejich velikosti, a s tichou radostí vidí sebe připojena na konec té krásné řady.
GOETHE.

Stáří se má ctít, i kdyby se mělo mlátit holí.
HOLANDSKÉ PŘÍSLOVÍ.

Stáří se má ctít, mládí bránit.
NĚMECKÉ PŘÍSLOVÍ.

Máte ještě mladé a zdravé zuby, odmítněte proto nabízené kašičky a vyzkoušejte si živiny růstu sami.
HALAS

Co jsi zdědil po svých otcích, toho musíš dobýt, abys to skutečně měl.
GOETHE.

Děti začínají tím, že své rodiče milují, později je soudí a zřídka, pokud vůbec kdy, jim odpouštějí.
WILDE.

Mládí je hned hotovo se slovem, jež je nebezpečné jako ostří nože.
SCHILLER.

Mládež chce poznávat život (a rozumět mu) datem dneška.
JOSEF ČAPEK.

Je přirozené, když syn občas nenávidí otce, matku také a někdy i všechny ostatní lidi na světě.
SAROYAN.

Musíme lépe zpívat — z ohledu k dětem.
ANAXIMANDROS.

Mladí lidé se hodí spíš k tomu, aby vynalézali, než aby soudili.
BACON.

Vejce poučuje kuře, jak se snáší.
ŠVÉDSKÉ PŘÍSLOVÍ.

Mladý doktor musí mít tři hřbitovy.
NĚMECKÉ PŘÍSLOVÍ.

I když svět jde kupředu, mládí musí stále začínat od začátku.
GOETHE.

Přesvědčení, které o sobě mládež má: že by všechno na světě zařídila a vyřídila lépe, než to neprobudilé lidstvo provádělo před ní, nebývá snad jen ješitně sebepřecenivé, nýbrž také — a ještě více — krásné a povzbudivé. JOSEF ČAPEK.

Starci rádi udílejí dobrá ponaučeni, aby se utěšili nad tím, že už nemohou dávat špatné příklady.
ROCHEFOUCAULD.

Staří jdou špatně, ale radí dobře.
DÁNSKÉ PŘÍSLOVÍ.

Mladí netrpí ani tolik svými chybami, jako opatrností starých.
VAUVENARGUES.

Mládí touží po experimentu.
STEVENSON.

Jinoch se stává mužem, když obejde kaluž, místo aby do ní vstoupil.
PLATON.

Mladí nevědí, co chtějí, ale nesnesou, aby je vybízeli k něčemu jinému.
ROWLANDOVÁ.

Leckdo neposlouchá ani rozumu, ani dobrých rad a chybuje vědomě jenom ze strachu, aby nebyl nikým ovládán.
LA BRUYĚRE.

Nejsnadnější způsob jak ztratit důvěru a úctu mladých je dávat jim nekonečné rady.
HEMINGWAY.

V běhu nechejte starce vzadu, ale ne jejich rady.
NĚMECKÉ PŘÍSLOVÍ.

Rady stáří osvěcují, ale nehřejí — jako zimní slunce.
VAUVENARGUES.

Pivo mladé čep vyráží.
ČESKÉ PŘÍSLOVÍ.

Každé pachole plno svévole.
ČESKÉ PŘÍSLOVÍ.

Zdroj: Inspiromat 1964.

ŽERTOVNÉ OBRÁZKY

Zpracoval: ing. Jindřich Buchal, ČSA 821, Nové Město nad Metují, 54901.
www.novomestskykuryr.info.
Zveřejněno v „Novoměstském kurýru" vždy poslední den v příslušném měsíci.
Není určeno pro tisk. © Jindřich Buchal.

Kostel sv. Petra a Pavla na hrádeckém náměstí. Foto J.B.

Rekreační a školicí zařízení policie ČR, Dlouhé-Rzy. Foto J.B.